

5 FEB. 1986

OPLEIDING & BEROEP VAN MAATSCHAPPELIJK WERKERS NA 1985

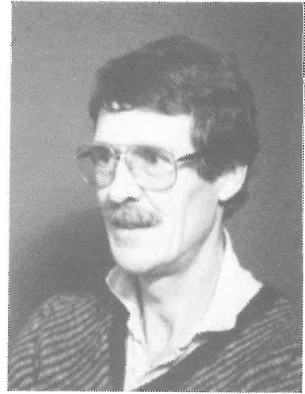
Een uitgave onder auspiciën van de Initiatiefgroep voor beroeps-
vraagstukken maatschappelijk werk.

Het bureau-adres van de initiatiefgroep is gevestigd bij de Joint,
Koningsweg 2, Postbus 268, 5201 AG 's-Hertogenbosch,
telefoon 073 - 139920.

Eindredacteur: Bastiaan Walpot
Journalistieke adviezen: Dick Arendshorst
Typewerk en begeleiding: Irene van der Ham
Vormgeving: Studio De Graaf & Dapper, 's-Hertogenbosch
Zetwerk en druk: Stimio, Meteren
Foto's: Ruud Peijnenburg
Coördinator: Appie de Vries

INHOUD

	pagina:
Woord vooraf	
. Probleemstelling, door Joop Gillissen	7
. Beroepsvraagstukken maatschappelijk werk, nieuwe relaties tussen beroepsgroep, -opleidingen, werkveld organisaties, door Bastiaan Walpot	11
. Het belang van beroepsprofilering voor de maatschappelijk werker, door Ineke Alsem	23
. Wat speelt er bij het Ministerie van WVC rond welzijnsberoepen en opleidingen? door Trijn van Oijen	33
. Het belang van een "consumentenorganisatie" (een organisatie van de afnemers van het HBO maatschappelijk werk), door Jan van den Berg	39
. Hoe nu verder na 1985? door John Dooremalen	45
. Bijlagen.	
1. Lijst van de 40 deelnemers aan het breed overleg over beroepsvraagstukken maatschappelijk werk d.d. 30-10-85	57
2. Samenstelling initiatiefgroep beroepsvraagstukken maatschappelijk werk	58
3. Persoonlijke schatting van het aantal mensen, werkzaam als maatschappelijk werker met een HBO maatschappelijk werk diploma	59
4. Lijst van gebruikte afkortingen en literatuur	60

VOORAF

In dit boekje zijn opgenomen de inleidingen, die gehouden werden tijdens een breed overleg over het maatschappelijk werk-beroep. Dit overleg werd geïnitieerd door JOINT, landelijke organisatie voor maatschappelijke dienstverlening en NOW, Nederlandse Organisatie van Welzijnswerkers, gezamenlijk. Het was bedoeld als overleg tussen consumentenorganisaties, d.w.z. tussen die organisaties die afnemers zijn van de HBO-opleidingen voor maatschappelijk werk. Aanleiding voor dit overleg was de zgn. STC-operatie van de Minister van Onderwijs en Wetenschappen: een poging tot Schaalvergroting, Taakverdeling en Concentratie in het Hoger Beroepsonderwijs met o.a. grote gevolgen voor sociale akademies en dus voor opleidingen tot maatschappelijk werker.

NOW en werkveldorganisaties dienen op deze gevolgen in te spelen; landelijk en vooral ook regionaal.

In dit boekje leest U hoe dit zou kunnen worden aangepakt.

Ook leest U over kwaliteitstoetsing, verplichte nascholing en titelbescherming voor de maatschappelijk werker.

Als U eens met andere ogen naar dit beroep wilt kijken laat U dit boekje niet ongelezen.

Een suggestie: maatschappelijk werkers bespreken het in hun teams. Vooral de laatste paragrafen van het slothoofdstuk lenen zich goed voor een pittige discussie.

En beleidsmensen? Zij houden rekening met deze discussie!

Namens de initiatiefgroep beroepsvraagstukken maatschappelijk werk.

Bastiaan Walpot.

PROBLEEMSTELLING

door Joop Gillissen

In deze brochure wordt ingegaan op een bundeling van krachten om te komen tot een brede projectgroep voor het behandelen van beroepsvraagstukken in het maatschappelijk werk.

Het perspectief van zo'n bundeling ligt in zaken als beroepsprofilering, titelbescherming- en beroepskrachtenplanning.

Een dergelijk initiatief kan grote voordelen hebben voor de cliënten van het maatschappelijk werk, voor de werkers zelf, voor de organisaties die de werkers in dienst hebben, voor de beroepsgroep en voor de subsidiënten en tenslotte ook zeker voor de opleidingen.

De basis voor een brede projectgroep is inmiddels gelegd. Er is al veel materiaal voorhanden en er zijn al enkele organisatorische voorbereidingen getroffen. De vraag of een dergelijk initiatief er moet komen, is dus niet meer aan de orde: het moet. De informatie, die U in deze brochure zult aantreffen, zal U daarvan overtuigen. In deze korte inleiding wordt de noodzaak globaal aangegeven. In de bijdragen van de verschillende auteurs zullen aanleidingen en mogelijkheden verder uitgewerkt worden.

Vanuit verschillende invalshoeken dringt zich de noodzaak van een formele profilering van het beroep van maatschappelijk werker aan ons op. Die druk is vrij groot geworden. Als aan die druk geen gehoor wordt gegeven, is het gevaar niet denkbeeldig, dat het wel eens afgelopen zou kunnen zijn met de professionele status van ons werk, nog voordat we die status officieel bereikt hebben.

Een erg concrete aanleiding om de beroepsprofilering en andere beroepsvraagstukken nu aan te pakken is gelegen in de herstructurering van het hoger beroepsonderwijs. In deze brochure vindt U juist hierover veel informatie.

Maar de noodzaak is breder. Om dat aan te geven zal ik de factoren analyseren, die de druk veroorzaken.

Concurrentie bij de psycho-sociale disciplines.

Er zijn op het ons vertrouwde terrein van psycho-sociale hulpverlening nogal wat disciplines, die zichzelf daar ook een bepaalde rol zien spelen. Er zijn, om het anders te zeggen, een aantal kapers op de kust.

Andere disciplines (en beroepen) willen wel 'n graantje meepikken, zodat van onze optie niet veel meer overblijft. Die optie is een generalistische aanpak waarbij de omgevingsfactoren duidelijk worden meegewogen in diagnose en behandeling, met inachtneming van de individuele persoonlijke kenmerken.

Het beroep kan door die ontwikkeling uitgehold worden.

Ik doel op het feit, dat menswetenschappers niet alleen meer op deelaspecten van ons werk hun diagnostische bijdrage leveren, maar ook daadwerkelijk in de hulpverlening maatschappelijk werkfuncties gaan innemen. Het gevaar dreigt dat het maatschappelijk werk als lege huls achterblijft of dat de werker als "hulpje voor het sociale" voor andere disciplines wordt ingezet.

Deze ontwikkeling zou ik "minimalisering" willen noemen: het terugbrengen van het takenpakket van de maatschappelijk werker tot maar één, of enkele aspecten daarvan. De huisartsenprofessie werd in de jaren '50 op dezelfde wijze bedreigd door de opkomende specialismen.

Zij hebben dat gevaar bezworen. Wij moeten dat ook.

Professionalisering.

Een ander gevaar is het tegengestelde van het vorige. Geen minimalisering, - vergeef het lelijke woord - "maar globalisering".

Onder invloed van de "algemeen-sociaal-agogische-theorieën" wordt een nieuw beroep geïntroduceerd, dat van welzijnswerker, dat het beroep van maatschappelijk werker zou impliceren. Ik denk niet, dat ik de argumentatie van deze stroming hoeft te weerleggen. De invalshoek van de maatschappelijk werker (het individu dat in relatie met zijn omgeving problemen ervaart) wordt losgelaten of in ieder geval niet vooropgesteld. Dit betekent, dat er grote problemen zullen ontstaan met begrippen als loyaliteit met de cliënt, privacy, specifieke behandelingsmethoden e.d.

Deze stroming lijkt mij anti-professioneel.

Maatschappelijk werk organisatie

Een al veel langer bekend verschijnsel speelt daar waar het maatschappelijk werk is "ingebouwd."

Een professie heeft een eigen doelstelling, uitgangspunten, normen

en waarden, een eigen gedragscode.
Pas als de zaken maatschappelijk en juridisch zijn erkend en onderschreven, heeft het beroep een faire kans in het spanningsveld, dat ontstaat in de confrontatie met de doelstelling van de organisatie, waarbij de professionele werker in dienst is.

Positie van de beroepskracht

Een volgend element is niet zozeer een gevaar, maar een ontwikkeling, die om verdere professionalisering vraagt. Steeds meer werkt het maatschappelijk werk samen met anderen die enerzijds recht hebben op enige zekerheid omtrent de beroepsmatige invulling van het werk van hun partner, anderzijds zelf vaak een erkende professie uitoefenen en vanuit die positie "in het voordeel zijn" t.o.v. de maatschappelijk werker.

Wetgeving en maatschappelijk werk

Waar het maatschappelijk werk als werksoort en discipline in wetgeving opgenomen is of zal worden, is er grote behoefte aan duidelijkheid (denk bijvoorbeeld aan het opnemen van het algemeen maatschappelijk werk in de Wet Gezondheidszorg en Maatschappelijke Dienstverlening).

Uitwerking

Al deze factoren dwingen ons ernst te maken met onze voornemens om tot uitwerking van de beroepsvraagstukken over te gaan. En daarvoor liggen een aantal kansen. We kunnen van de volgende omstandigheden profiteren:

- van de ontwikkelingen die samenhangen met de HBO-herstructurering. Essentieel voor een beroep is de invloed die de georganiseerde beroepsgroep op de opleiding tot het beroep kan uitoefenen. Die mogelijkheden zijn er, zoals uit de bijdragen van Walpot en Van den Berg zal blijken;
- vanuit de rijksoverheid is er grote belangstelling voor onze activiteiten in deze. Het ministerie van WVC heeft positief op de plannen gereageerd. De bijdrage van mevrouw van Oijen zal daar verder op ingaan;
- er is een groeiende vraag naar kwaliteitsbewaking en beoordeling van het maatschappelijk werk, zowel vanuit de financiers als vanuit de klantenkring. Een goede organisatorische en institutionele vormgeving van de professie kan daarin een grote rol

spelen.

Daarover schrijft Dooremalen.

In dit spanningsveld van eigen uitgangspunten, gevaren én kansen moeten de werkveldorganisaties en de beroepsgroep de handschoen oppakken en zich gezamenlijk sterk maken voor de maatschappelijke fundering van het beroep.

Een initiatiefgroep van Joint en NOW heeft het nodige voorwerk verricht en inmiddels is de basis gelegd voor een brede, door de veldorganisaties gedragen projectgroep.

Het is te hopen, dat door een eenduidige opstelling het veld binnen niet al te lange tijd de mogelijkheden die er liggen, zal weten te benutten.

BEROEPSVRAAGSTUKKEN MAATSCHAPPELIJK WERK;

Nieuwe relaties tussen beroepsgroep,
-opleidingen, werkveldorganisaties.

door Bastiaan Walpot

Inleiding

In het Hoger Beroeps Onderwijs (HBO) is veel aan de hand. De opleidingen zullen in de nabije toekomst minder vanuit het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen worden gestuurd en beïnvloed. Werkvelden en beroepsgroepen krijgen daarentegen meer zeggenschap in het HBO.

Wat betekent dit nu voor de opleidingen voor maatschappelijk werk en voor de onderlinge relatie tussen

- de opleidingen (de studierichtingen maatschappelijk werk aan Sociale Academies);
- de werkveldorganisaties, die maatschappelijk werkers in dienst hebben (zoals de instellingen voor algemeen maatschappelijk werk, de instellingen voor jeugdbescherming, de reclasseringsinstellingen);
- de beroepsgroep van maatschappelijk werkers (de sectie maatschappelijk werk van de Nederlandse Organisatie van Welzijnswerkers).

STC-Operatie

In het Hoger Beroeps Onderwijs wordt een gigantische klus geklaard: de STC-Operatie ofwel de Operatie Schaalvergroting, Taakverdeling en Concentratie.

Het eindrapport van deze operatie is op 30 september j.l. bij de HBO-raad in Den Haag uitgegeven. Daaruit blijkt dat het merendeel van de toekomstige HBO-instellingen zal voldoen aan de minimum omvangsnorm van 600 studenten, vele zelfs ruimschoots. De verwachting is dat het HBO zal worden ondergebracht in 50 en misschien zelfs slechts 40 regionale hogescholen. Momenteel is \pm 85% van het huidige HBO in fusieprocessen betrokken. Het doel van dit alles is bezuiniging op, maar ook versterking van het HBO. Versterking: door verbetering van het management, door het

creëren van betere aansluitmogelijkheden tussen HBO en WO en door het toedelen van nieuwe taken aan de regionale hogescholen, te weten de taken van post-HBO, onderzoek en dienstverlening aan het beroepenveld.

Er wordt in dit STC-proces niet alleen naar schaalvergroting gestreefd, maar ook naar taakverdeling, d.w.z. het "uitruilen van taken" tussen de toekomstige hogescholen.

Zoals in het wetenschappelijk onderwijs niet alle universiteiten dezelfde faculteiten hebben, zo ook zullen de regionale hogescholen een niet in alle opzichten gelijksoortig onderwijsaanbod doen. De taakverdeling en de concentratie van bepaalde opleidingen bij bepaalde regionale hogescholen zal zichtbaar gemaakt worden in sectorale ontwikkelingsplannen. Zo'n plan zal er ook in de sociaal agogische sector van het HBO moeten komen.

Die sector zal contact met het verwante beroepenveld moeten zoeken en het sectorale ontwikkelingsplan opstellen in samenwerking met het sectorale beroepenveld. In het sectorale ontwikkelingsplan gaat het om de inhoudelijke invulling van het onderwijs in die sector.

De sociaal agogische sector* in het HBO bestaat uit de volgende studierichtingen: de studierichtingen van de Sociale Academies, de HBO-J-opleidingen, de Bibliotheek en Documentatie opleidingen, de Academies Mens-Arbeid en de Academies voor educatie arbeid.

Alle 23 sociale Academies hebben een studierichting maatschappelijk werk. Het is echter de vraag of dit bij het opgaan van Sociale Academies in grote regionale hogescholen zo zal moeten blijven. Zeker is dat reeds thans bij Sociale Academies gedacht wordt aan "uitruil van taken". In de ene regio heeft bijvoorbeeld de hogeschool wel een studierichting (of faculteit) maatschappelijk werk, maar geen studierichting personeelswerk, terwijl in een andere regio de hogeschool geen studierichting maatschappelijk werk heeft, maar wel een studierichting personeelswerk. Niet overal zal alles behouden kunnen worden. Zelf heb ik wel eens gefantaseerd dat door de taakverdeling tussen hogescholen het aantal maatschappelijk werk opleidingen tot 10 wordt teruggebracht en dat die 10 dan een hoog gekwalificeerde maatschappelijk werkers zouden gaan afleveren. Ik ging er daarbij van uit dat er ± 10.000 maatschappelijk werkers in ons land werkzaam

* Door het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen wordt deze sector ook wel benoemd als: sector maatschappelijke dienstverlening.

zijn en dat er vanwege een doorstroompercentage van $\pm 5\%$ dus per jaar ongeveer 500 nieuwe arbeidsplaatsen voor maatschappelijk werkers ontstaan.*

Studierichtingen bestaan minimaal uit 200 studenten en een behoorlijk maatschappelijk werk opleiding heeft minstens 50 studenten in het laatste jaar, die dan precies passen in de vervangingsbehoefte van het werkveld.

Toch heb ik mij gerealiseerd dat je met zulke fantasieën moet oppassen. Ik realiseerde mij dat toen ik vernam dat er nu bijvoorbeeld alweer een tekort aan verpleegkundigen dreigt terwijl er vorig jaar sprake was van een groot overschot aan afgestudeerden. Als wij al te zeer een beperking van de opleidingsmogelijkheden voor maatschappelijk werkers gaan bepleiten, kan dat resulteren in studententstops bij die studierichting door de overheid. Daarmee kunnen wij in onze eigen vingers snijden.

In de taakverdelingsdiscussie moet men overigens niet alleen rekening houden met de behoefte van een bepaalde werkveldorganisatie, maar ook nog met factoren als:

- de ontwikkelingen op de totale arbeidsmarkt
- de andere sociaal agogische opleidingen in de regio of daarbij in de buurt
- de wijzigingen in het overheidsbeleid ten opzichte van de sociaal agogische sector, regionaal en landelijk
- nieuwe inzichten in hulpverleners
- de interesse van aankomende studenten voor een bepaalde studierichting.

In feite hebben wij het hier over vragen van beroepskrachtenplanning, d.w.z. over geplande regulering van het aantal werkzame beroepsbeoefenaren. In de medische wereld is zo'n beroepskrachtenplanning voor een aantal beroepsgroepen reeds verder ontwikkeld. Voor het maatschappelijk werk is dit nog een vrij onbekend terrein.

Tot nu toe is er geen landelijk informatie-knooppunt voorhanden dat bijhoudt hoeveel maatschappelijk werkers in Nederland hun beroep uitoefenen en hoe het gesteld is met de behoefte aan afgestudeerden maatschappelijk werk. Toch zou het nuttig kunnen zijn voor maatschappelijk werkopleidingen om in deze over meer cijfers te kunnen beschikken.

Kwalitatieve gegevens zijn minstens zo belangrijk. Juist als vragen

Een persoonlijke schatting van het aantal maatschappelijk werkers vindt U in bijlage 3, achterin dit boekje.

van taakverdelingen en concentratie gaan spelen moeten de opleidingen van het werkveld kunnen vernemen aan wat voor werkers men daar behoefte heeft. Dat is een vraag naar de kwaliteit en het niveau van beroepsuitoefening, naar het beroepsprofiel dus. De opleidingen moeten zich steeds op het werkveld kunnen afstemmen. Dit is in het verleden bij maatschappelijk werk-opleidingen te weinig gedaan. Sinds kort is er echter een wettelijk kader voor die wederzijdse beïnvloeding van werkveld en opleiding, Wet op het Hoger Beroeps-
onderwijs (HBO-wet).

HBO-wet

Begin 1985 werd de nieuwe HBO-wet door de Eerste Kamer aanvaard. De invoeringswet HBO ligt nu bij de Tweede Kamer en alles is erop gericht de nieuwe wetgeving per augustus 1986 van kracht te doen zijn.

Artikel 109 en 109a van de invoeringswet HBO openen de mogelijkheid om een sector-specifiek beleid te voeren, gericht op uitbreiding, inkrimping, onderlinge afstemming en taakverdeling tussen de opleidingen. Daarbij wordt met enige nadruk gesteld dat impulsen hiertoe zowel uit het HBO zelf als ook uit het betreffende beroepenveld kunnen komen. Dit betekent dus dat het maatschappelijk werkveld en de beroepsvereniging van maatschappelijk werkers wettelijk in de gelegenheid worden gesteld om invloed uit te oefenen op de opleidingen voor maatschappelijk werk en op de ontwikkelingen bij die opleidingen. Welke structuur is hiervoor nodig?

De HBO-wet introduceert in artikel 167 de beroepenveldcommissie. Zo'n commissie kan de Minister van Onderwijs op uitdrukkelijk verzoek ook voor een bepaalde studierichting instellen. Zo'n commissie heeft dan tot taak de minister te adviseren omtrent de eisen waaraan - gelet op de behoeften in de samenleving - de afgestudeerden aan een bepaalde studierichting moeten voldoen. Dit punt is door het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen al wat verder uitgewerkt in de zgn. HOAK-nota.

HOAK

Deze letters staan voor Hoger Onderwijs: Autonomie en Kwaliteit. Volgens deze nota is er tot nu toe weinig gedaan aan toetsing en bewaking van de kwaliteit in het geboden onderwijs. De eerste nota verscheen in mei van dit jaar. * Het woord kwaliteit wordt nogal verwarrend gebruikt, maar zeker is dat het ook slaat op de kwaliteit

van afgestudeerden en hun geschiktheid voor de arbeidsmarkt. De eerste HOAK-nota stelt voor: werkveldorganisaties het recht toe te kennen om bindende adviezen te geven over opleidingsprogramma's van bepaalde studierichtingen.

Met name geldt dit voor die studierichtingen die opleiden voor beroepen die worden uitgeoefend in organisaties die civiele effecten van een diploma in hun arbeidsvoorwaarden hebben geregeld. Zo regelt bijvoorbeeld de salarisregeling in de CAO-Welzijn tevens de benoembaarheidseisen van maatschappelijk werkers bij bepaalde werksoorten. Bij het reclasseringsmaatschappelijk werk schijnt dit ook zo te zijn geregeld. Ik meen daarom dat het instellen van een beroepenveldcommissie voor het maatschappelijk werk niet alleen tot de mogelijkheden behoort, maar zelfs tot de noodzakelijkheden op korte termijn.

Zo'n beroepenveldcommissie voor het maatschappelijk werk zou kunnen beginnen met het toetsen van de instellingswerkplannen van Sociale Academies en dan met name van de gedeelten die op de studierichting maatschappelijk werk betrekking hebben. Midden 1986 komen de opleidingen met hun instellingswerkplannen. Als er voor het beroep maatschappelijk werker dan een beroepenveldcommissie in oprichting is, kan het proces van wederzijdse beïnvloeding structureel worden aangepakt. De plannen kunnen onderling worden vergeleken en worden getoetst op samenhang, op kennisniveau en op beroepsspecifieke gerichtheid.

Uiteraard gaat het daarbij nog slechts om het planniveau. Of studierichtingen hun plannen in de opleidingspraktijk realiseren, moet dan nog gecontroleerd worden. Die controle op de uitvoering van het plan kan beter regionaal gebeuren in regionale groepen waarin opleiding en beroepenveld samenwerken. De regionale groepen zouden landelijke richtlijnen en criteria aangereikt moeten krijgen, die geënt zijn op een duidelijk omschreven beroepsprofiel van de maatschappelijk werker.

Beroepsprofiel van de maatschappelijk werker

Het beroepsprofiel waar ik het over heb, omschrijft de eisen

** De tweede HOAK-nota (de definitieve) werd in oktober 1985 aan de Tweede Kamer aangeboden (stuk 19.253). Op blad 36 van dat stuk staat: "De beroepspraktijk zou in staat gesteld moeten worden wensen te formuleren ter zake van vernieuwingen in de onderwijsprogramma's, gelet op de beroepskwalificaties van afgestudeerden".*

waaraan een maatschappelijk werker moet voldoen, wil deze het beroep kunnen gaan uitoefenen.

De HBO-opleidingen, die voor het beroep van maatschappelijk werker opleiden, kunnen verplicht worden studenten in de gelegenheid te stellen aan de eisen die uit het beroepenveld worden gesteld te voldoen (zo staat het in de eerste HOAK-nota).

Het wordt nu dus wel tijd dat het beroepenveld van het maatschappelijk werk zich duidelijk gaat uitspreken over de eisen te stellen aan de pasbeginnende maatschappelijk werkers, d.w.z. over een beroepsprofiel waarop de opleidingen zich kunnen gaan richten. Via de formulering van zo'n beroepsprofiel spreekt het werkveld en de beroepsgroep zich uit over de noodzakelijke professionaliteit en het kennisniveau van de beginnende beroepskracht. Ook kan men de praktischeisen vertalen in opleidingsprogramma's en eindtermen.

Het beroepsprofiel omschrijft in feite de kwalificatie-eisen voor het beroep van maatschappelijk werker.

Aan welke kwalificatie-eisen kunnen wij hierbij denken?

Naar mijn mening aan eisen vanuit verschillende bronnen:

- vanuit de beroepsgroep zelf, waarbij aan de orde kunnen zijn: code, tuchtrecht, kwaliteitsgaranties door regelmatige nascholing, registratie en erkenning van beroepsgenoten;
- vanuit de werkveldorganisaties, waarbij te denken valt aan de eisen die kunnen worden gesteld aan pasbeginnende beroepsbeoefenaren;
- verder kan het gaan om de vertaling van de kwalificatie-eisen in salarisniveau, rechtspositie-regelingen, CAO, als ook de relatie tussen het belang van de veldorganisaties en het belang van de beroepsgroep;
- de eisen te stellen vanuit het vakministerie van WVO*, bijvoorbeeld de wettelijke regeling van de titel maatschappelijk werker, de subsidievoorwaarden voor dit beroep, de erkenning van

** In een brief d.d. 1 oktober 1985 heeft de Directeur-Generaal Welzijn A.J. Gijsbers bij NOW en Veldorganisaties aangedrongen op het "opstellen van een actueel en herkenbaar beroepsprofiel, waarin de kerntaken van het beroep tot uiting komen". Gijsbers schrijft: "In de loop van het proces van beroepsprofilering kan tevens duidelijkheid ontstaan over de betekenis van één en ander voor zaken als beroepsafbakening en -benaming (!), beroepscode en titelbescherming".*

de beroepsvereniging en het klachtrecht van cliënten.

Al deze kwalificatie-eisen zullen op één of andere wijze meespelen bij de opstelling van het beroepsprofiel.

Uit het noemen van deze kwalificatie-eisen blijkt wel dat een beroepsprofiel niet louter bestaat uit een opsomming van "wat die maatschappelijk werker nu feitelijk kan en doet". Het beroepsprofiel dient ook te beschrijven onder welke condities dit vak optimaal kan worden uitgeoefend en welke functie dit beroep in ons maatschappelijk bestel heeft. Duidelijk moet zijn welke mogelijkheden dit beroep heeft bij het oplossen dan wel verzachten van psychosociale problematiek.

Uit het beroepsprofiel van de maatschappelijk werker moet straks duidelijk zijn af te lezen, welke werkzaamheden werkveldinstellingen afgestudeerde maatschappelijk werkers kunnen opdragen, dus wat maatschappelijk werkers redelijkerwijs zullen moeten kunnen. Ook moet worden aangeduid wat het uitvoeren van die taken aan kennis en vaardigheden veronderstelt. En daarmee zitten wij dan gelijk weer op het grensgebied tussen het beroepenveld en de opleiding. In dat grensgebied moeten de onderhandelingen plaatsvinden over de kwalificatie-eisen uit het beroepenveld en de wijze waarop die eisen vertaald worden in opleidingsprogramma's.

Ik denk dat we als werkveld en opleidingen moeten erkennen dat wij in een problematische uitgangssituatie verkeren. Wij willen als veld wat van die opleidingen, namelijk het afleveren van goede gekwalificeerde aankomende maatschappelijk werkers, die voldoen aan de eisen van ons beroepsprofiel. Uit de instellingswerkplannen kunnen wij afleiden welke opleidingen zagezegd lak hebben aan dat maatschappelijk werk-beroepsprofiel en welke opleidingen er serieus mee omgaan. Het vrijblijvende gepraat in landelijke overlegplatforms is weinig zinvol gebleken. Wij moeten het nu wat concreter aan gaan pakken, meer verplichtend. De HBO-wet scheidt daar de mogelijkheden voor.

Werkveldorganisaties en beroepsgroep

De sectie maatschappelijk werk van de NOW, de JOINT en de afdeling welzijnsberoepen van het Ministerie van WVC zijn vanaf deze zomer in discussie over een goede aanpak voor het verkrijgen van zo'n beroepsprofiel voor de maatschappelijk werker.

We denken aan het bijeenbrengen van een projectgroep van deskundigen uit beroepsgroep en werkveldorganisaties, aangemoedigd door het vakministerie. Die projectgroep zou kunnen

gaan starten met het opzetten van een beroepsprofiel, maar zou ook andere daarmee samenhangende taken kunnen vervullen. Ik zelf ga er van uit dat er in zo'n projectgroep alleen die werkveldorganisaties deelnemen die het beroep van maatschappelijk werker helemaal zien zitten en niet meer op de toer willen gaan van "de brede welzijnswerker".

Welzijnswerk als term is een vaag begrip dat eerder verhult dan verduidelijkt. Welzijnswerker is in mijn visie ook geen beroep, maar een verzamelnaam voor verscheidene beroepen. Een opbouwwerker beoefent een ander beroep dan een inrichtingswerker. De maatschappelijk werker heeft weer een ander beroep. Ik beschouw de sectie maatschappelijk werk van de NOW als de "nationale beroepsvereniging van maatschappelijk werkers".

Deze sectie c.q. beroepsvereniging werkt sinds een in 1984 gehouden conferentie hard aan titelbescherming. Dit is niet alleen voor de cliënten belangrijk maar ook voor beroepsgroep, werkveldorganisaties en opleidingen. Een eerste stap naar titelbescherming is echter een duidelijke beroepsprofilering. In het beroepsprofiel wordt de "harde kern" van het beroep samengevat.

Mijn indruk is, dat alle thans werkzame maatschappelijk werkers voor 80% van hun tijd bezig zijn met dezelfde soort problemen en met dezelfde soort hantering van die problemen. Die soort hantering onderscheidt hen van psychologen, andragogen, en orthopedagogen.

De omschrijving ervan is echter lastig en er is tot nu toe geen overeenstemming over verkregen van beroepsgroep, vakministerie en werkveldorganisaties. Dit heeft te maken met de niet altijd gelijklopende visies op het beroep, zowel binnen de beroepsgroep zelf als tussen beroepsgroep en veldorganisaties.

Sommige werkveldorganisaties kunnen bijvoorbeeld de nadruk leggen op heel breed inzetbare beroepskrachten, terwijl er ook werkveldorganisaties zijn die juist aandringen op meer gespecialiseerde maatschappelijk werkopleidingen, bijvoorbeeld speciaal voor het werken met etnische minderheden of met jeugd of in een ziekenhuis. Op de beroepsgroep komen al die verwachtingen en eisen nogal chaotisch over. Het is volgens mij de functie en het belang van de beroepsgroep van maatschappelijk werkers om steeds garanties te eisen voor de harde kern van het beroep en voor de opleidingsprogramma's die met die harde kern samenhangen. De chaos speelt zich dan in de marge van de beroepsbeoefening af.

Daarom is het van zo groot belang dat de beroepsvereniging van

maatschappelijk werkers zich duidelijker in de richting van die harde kern gaat profileren, als een vereniging die essentiële beroepsvraagstukken aan de orde stelt zoals uniforme opleidingseisen, normen voor kwaliteitstoetsing, tuchtrecht, verdere beroepsprofilering en titelbescherming. De beroepsgroep dient in overleg met het werkveld keuzen te maken en tot beroepsprofilering te komen. Er komen veel te veel verschillende verwachtingen op maatschappelijk werkers af. De één verwacht dat de maatschappelijk werker een soort psycholoog is en de ander denkt meer aan een klusjesfiguur die naar specialistische hulpverleners kan verwijzen. Weer een ander vindt de maatschappelijk werker een veredelde vrijwilliger. Het beroepsprofiel kan die verwachtingen reguleren. Beroepsgroep en werkveldorganisaties dienen daartoe samen te werken.

Titelbescherming

De bundeling van krachten van de beroepsgroep van maatschappelijk werkers en van de werkveldorganisaties die maatschappelijk werkers in dienst hebben, zie ik meer als strategie dan als doel op zich.

De bundeling vindt plaats om afstemming tussen opleiding en praktijk te krijgen in het perspectief van titelbescherming voor het beroep van maatschappelijk werker. De werkveldorganisaties zouden de beroepsgroep moeten steunen bij haar streven naar titelbescherming. Gezamenlijk moet stelling genomen worden tegen bepaalde tendenzen in het HBO om tot brede welzijnsopleidingen te komen. Een duidelijk geprofileerde beroepsopleiding voor maatschappelijk werkers is meer dan ooit noodzakelijk.

De reacties op de Joint-nota over de opleiding tot maatschappelijk werker doen vermoeden dat dit standpunt door brede lagen van het maatschappelijk werk wordt gesteund. In de toekomst zouden werkveldorganisaties niet langer genoeg moeten nemen met louter het diploma maatschappelijk werk, maar ook invloed moeten krijgen op opleidingsprogramma's en vaststelling van de eindtermen van opleidingen tot het beroep van maatschappelijk werker; dus invloed op dat wat achter dat diploma steekt.

Een aantal sociale academies zal het met ons eens zijn, dat zij moet opleiden voor een maatschappelijk (h)erkenbaar beroep en tot een diploma met een gericht civiel effect.

Die sociale academies achten het van belang dat het beroep scherper wordt geprofileerd en op den duur wettelijk bescherming krijgt. Helaas bereiken ons ook geheel andere geluiden. De beroepsgroep en de werkveldorganisaties zullen eraan moeten werken dat

er een redelijk aantal duidelijk geprofileerde beroepsopleidingen voor maatschappelijk werk komt.

Samenvatting

Een eerste bestaansvoorwaarde voor het beroep van maatschappelijk werker is een goede opleiding.

Werkveldorganisaties en beroepsgroep hebben weinig aan opleidingen die het beroep van maatschappelijk werker nauwelijks zien zitten en bijvoorbeeld opleiden voor breed inzetbare welzijns-werkers.

Beroepsgroep, werkveldorganisaties en opleidingen zullen de banden nauwer moeten aanhalen en meer verplichtend met elkaar tot afspraken moeten komen. De wettelijke mogelijkheid daartoe biedt de oprichting van een beroepenveldcommissie voor de studierichting maatschappelijk werk. De beroepenveldcommissie moet een groep deskundigen zijn, die formuleert aan welke eisen de studierichting maatschappelijk werk in de nieuwe HBO-structuur zal moeten voldoen. Ook zal de beroepenveldcommissie de opleidingen behulpzaam moeten zijn bij het vertalen van deze eisen in instellingswerkplannen, bij het vormgeven aan de eindtermen voor de studierichting maatschappelijk werk en bij het beoordelen of deze eindtermen worden gehaald tijdens de examens.

Bij de voorbereiding van deze landelijke beroepenveldcommissie zal er mee rekening gehouden moeten worden dat het proces van formulering van beroepskwalificatie-eisen niet uitsluitend een landelijke zaak blijft. Juist vanuit de regio's zal dit materiaal aangereikt moeten worden door middel van contacten tussen de opleidingen en de werkveldorganisaties waarbinnen maatschappelijk werkers functioneren.

De landelijke beroepenveldcommissie heeft tevens tot taak dit regionale overleg zo nodig te initiëren, te stimuleren en te voorzien van globale richtlijnen. Dit bestuurlijke werk moet gevoed worden vanuit samenwerkingsprojecten waarin opleidingen en veld experimenteren met nieuwe methodieken en technieken en vanuit praktijktheoretische studies.

Een tweede bestaansvoorwaarde voor het beroep van maatschappelijk werker is een door beroepsgroep, overheid en werkveld onderschreven beroepsprofiel.

Ik ben van oordeel dat op de vragen "wat doet ieder maatschappelijk werker" en "wat is de functie van dit beroep in onze samenleving" een eenduidig antwoord moet kunnen worden

gegeven.

Het beroepsprofiel dient enerzijds aan te sluiten bij de huidige stand van de beroepsbeoefening, die in een grote diversiteit van organisaties en functies plaatsvindt, anderzijds openingen te bieden voor de mogelijkheid dat het beroep in voldoende mate kan inspelen op de psycho-sociale problematiek van hulpvragers in de komende jaren.

Concretisering van het beroepsbeeld is nodig om het beroep van maatschappelijk werker overeind te houden en hechter te funderen. Daarvoor is samenwerking tussen werkveldorganisaties nodig, alsmede samenwerking tussen deze organisaties en de beroepsgroep. De werkveldorganisaties vormen het draagvlak voor de beroepsuitoefening.

Dit draagvlak is een bestaansvoorwaarde voor het beroep.

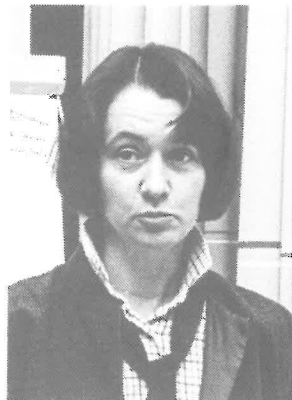
Zelfstandig gevestigde maatschappelijk werkers zijn er bijna niet. De beroepsgroep (NOW) en het draagvlak (de werkveldorganisaties) kunnen zich gezamenlijk sterk maken voor de maatschappelijke fundering van dit beroep.

Ik ben van oordeel dat de werkveldorganisaties tezamen met de beroepsgroep en het vakministerie WVC een beroepsprofiel moeten formuleren. Zo'n profiel hoeft niet voor nu en altijd te worden vastgelegd. Het kan een voorlopig en strategisch profiel zijn dat hanteerbaar is in verschillende situaties:

- bij het formuleren van kwalificatie-eisen richting opleidingen;
- bij het adviseren over beroepskrachtenplanning door de overheid;
- bij het streven naar titelbescherming door de beroepsgroep;
- bij het opstellen van subsidievoorwaarden en wettelijke regelingen;
- bij het overleg tussen werknemers en werkgeversorganisaties;
- bij het komen tot afstemming tussen verschillende beroepsgroepen.

Bovenstaande tekent een wel heel breed perspectief. Vooralsnog dient de relatie tot de hogere beroepsopleiding prioriteit te hebben. Daar liggen momenteel gevaren, maar ook kansen.

HET BELANG VAN BEROEPSPROFILERING VOOR DE MAATSCHAPPELIJK WERKER

door Ineke Alsem

Inleiding

Het beroepsprofiel van de maatschappelijk werker gaat er komen. Vanuit de beroepsvereniging zijn we al jaren bezig met activiteiten op dit gebied, maar het proces van de professionalisering wordt nu wat versneld door externe factoren zoals de noodzaak tot beroepskrachtenplanning, wettelijke erkenning van beroepen en vraagstukken rondom normering en kwaliteitseisen.

De waarde van een beroepsprofiel

Waarom is nou zo'n beroepsprofiel zo belangrijk. Het antwoord ligt opgesloten in het beroepsprofiel zelf. De waarde van het profiel is de waarde van het vak. Ik zal daarom aan de hand van een schets (zie bladzijde 31) van de voornaamste onderdelen van het beroepsprofiel deze vragen trachten te beantwoorden. Speciale dank daarbij aan mevrouw Jens. Zij heeft een boek geschreven "Beroepsethiek en code van de maatschappelijk werker" waarvan de eerste druk in 1967 uitkwam. Het is nog steeds actueel.

Professionalisering

Er zijn een drietal maatschappelijke verrichtingen waarvan we allen belangrijk vinden dat ze gebeuren: productie, distributie en dienstverlening. De beroepen die zich bezig houden met dienstverlening noemen we professies. Een professie is dus de sociale vormgeving van een maatschappelijk ideaal. Bezig zijn met dienstverlening aan mensen betekent dat er sprake is van gezag naar degenen voor wie de dienst bedoeld is. Teneinde deze relatie van gezag en kwetsbaarheid te beschermen horen bij een professie zaken als titelbescherming, beroepsgeheim, regels van beroepsethiek (zoals code en tuchtrecht) en een duidelijk herkenbare subcultuur van gemeenschappelijk aanvaarde waarden, opvattingen en gedrags-

patronen.

Behalve het specifieke kennisbestand wat bij ieder beroep hoort, is bij uitstek de ethische kant een kenmerk van de professie. De samenhang is dat de ethiek de controle is over het gebruik van de kennis door de beroepsbeoefenaar. En hier ligt dan de verbinding naar een algemeen erkend maatschappelijk belang, (en een kwetsbaar onderwerp:) dienstverlening aan anderen. Dat verdient duidelijkheid en bescherming. Een goed ontwikkeld beroepsprofiel draagt daaraan bij.

Professionalisering is het min of meer schoksgewijs verloopend proces van het verkrijgen van essentiële kenmerken van een professie. Een van de wezenlijke kenmerken van de professie is het samengaan van kennis en ethiek. De meest recente schok die we daarbij opliepen is de tendens om de ethiek er langzamerhand maar buiten te laten. Ethiek is ouderwets, ondergestoft en niet concreet. Het zal wel nergens letterlijk zo geformuleerd staan, maar de tendens is er. Een voorbeeld hiervan is een pas verschenen leerboek voor maatschappelijk werk, waarin het maatschappelijk werk wordt gedefinieerd als een rij taken, want met dat beroepsprofiel zal het toch wel niets worden. Letterlijk staat er: "Een algemeen profiel voor een zo veelvormig beroep is niet mogelijk", gevolgd door een citaat vanuit de opleidingen: "Moet er wel één beroepsprofiel worden opgesteld? Of zou er gewerkt moeten worden aan verschillende profielen voor wat eens maatschappelijk werk heette?"

Een argument voor het denken in taken is dat de overheid ook al jaren denkt in termen van taken en voorzieningen. Ik durf te beweren dat dat alleen maar is bij gebrek aan beter. Wij moeten ervoor zorgen een beroepsprofiel te ontwikkelen, want een beroepsprofiel is natuurlijk een veel betere kapstok voor een aantal zaken dan een rij taken. Taken zijn inwisselbaar, een beroep is dat niet. Er is een helicopterblik nodig om dat beroepsprofiel en de onderlinge samenhang van een aantal zaken te zien. Als we even afstand nemen van het dagelijks werk zien we duidelijk dat ethiek en kennis bij elkaar horen en dus de basis vormen voor het beroepsprofiel.

Beroepsethiek

Ethiek bestaat uit waarden en normen. Waarden zijn centrale maatstaven waarmee we gedrag en situaties beoordelen en waaraan we dus termen als goed en kwaad kunnen verbinden. Een

waarde is ook de bron van onze actie, een motief tot handelen, een oriëntatiepunt. Normen zijn regels voor gedrag.

De ethiek probeert in dit complexe geheel ordening aan te brengen. Zij gaat uit van waarden en normen, maar het is tevens de functie van de ethiek om die steeds weer ter discussie te stellen. Een actueel voorbeeld: als je uitgaat van de eerbied voor het leven, wat te doen met onderwerpen als euthanasie en abortus?

Als de antwoorden niet meer kloppen, gaat de ethiek op zoek naar nieuwe uitgangspunten. Dat alles moet zichtbaar gemaakt worden in het menselijk handelen. Ethiek is dus niet stoffig, ethiek is levend en per definitie kritisch en slaapt nooit.

De beroepsethiek is een bijzondere vorm van ethiek, die zich bezighoudt met het gedrag in de uitoefening van een beroep. In de beroepsethiek zitten zaken als verplichting voor de beroepsbeoefenaar om de waarde te behartigen waar hij op gericht is in zijn beroepsuitoefening, de verplichting dat hij zal blijven stimuleren dat de maatschappij die voorwaarden creëert die in dat verband nodig zijn. Ziedaar het motief van politiek engagement, de signaleringsplicht met betrekking tot maatschappelijke misstanden. Geen geïsoleerd professionalisme of navelstaarderij, maar beroepsethiek betekent bezig zijn met ons beroep in onze maatschappij. In de beroepsethiek gaat het ook om de gedragsregels waaraan de beroepsbeoefenaar zich moet houden, en wordt er vastgesteld dat hij zijn deskundigheid slechts mag gebruiken voor de waarde waarvoor het beroep staat.

Dit soort regels uit de beroepsethiek vormen de basis voor het vertrouwen dat men kan stellen in degene die de dienst verleent en beschermt daarmee de persoon aan wie de dienst geleverd wordt. Tevens regelt de beroepsethiek de verhouding tussen beroeps-genoten. De sancties op overtreding van regels uit de beroepsethiek zitten in het tuchtrecht. Omdat het tuchtrecht wordt gepleegd door beroeps-genoten valt of staat ook dit met de ernst die we daarmee zelf maken. De maatschappij geeft een mandaat aan de professie voor het uitvoeren van een bepaalde vorm van dienstverlening. De beroepsethiek is dus een waarborg voor de maatschappij dat dit zal gebeuren volgens regels en waarden, en dat ze het rustig aan ons kunnen overlaten.

De code is het instrument waarin de regels kort en bondig geformuleerd staan, zodat de verplichting tot hulpverlening, beroepsgeheim en respect voor de eigen verantwoordelijkheid van de cliënt. Een code creëert geen normen, een code formuleert slechts datgene wat door de beroeps-genoten zelf wordt ervaren als

een geldende norm. En de code moet niet omdat het van de NOW moet, de code moet omdat het van de maatschappij moet. De code beschermt de kwetsbare positie van de cliënt en ook dat is een functie van het beroepsprofiel. De code is een concrete vorm van ethiek, en kan heel goed dienen als discussiestuk in de ontwikkeling van het denken over het beroep en zijn maatschappelijke relevantie. De code is niet dood als wij hem tenminste niet doodzwijgen. De code is een referentiekader wat we zelf levend moeten houden, ook in het beroepsprofiel.

Uitgangspunten van het maatschappelijk werk

Wat is nou die maatschappelijke waarde in ons beroep. Dat staat eigenlijk zo niet in de code. Op zich eigenaardig, omdat daar immers de regels van worden afgeleid. De waarde die aan ons werk ten grondslag ligt, houdt in dat een mens anderen nodig heeft, in relatie met anderen essentiële behoeftes kan bevredigen en daarin de ruimte krijgt om zijn mogelijkheden te ontplooien. De waarde houdt ook in dat hij verantwoordelijk is voor zichzelf en medeverantwoordelijk voor de ruimte die ook anderen moeten krijgen. Kortom, zoals mevrouw Jens het noemt in haar boek: "Hoe komt een persoon tot zijn recht?".

Het uitgangspunt van het maatschappelijk werk is de persoon als middelpunt in het netwerk van zijn relaties met anderen, zijn sociale omgeving. Hij neemt in dit netwerk verschillende posities in en vervult verschillende rollen, bijvoorbeeld vader, echtgenoot, werknemer, patiënt, enzovoorts. Dit vervullen van rollen heet sociaal functioneren. De maatschappelijk werker gaat een samenwerkingsrelatie met de cliënt aan, waarbij de cliënt zelf verantwoordelijk blijft voor zijn eigen positie en rol.

Er blijft wel een gezagsverhouding, want de maatschappelijk werker stuurt dit proces vanuit zijn deskundigheid. In de relatie met de cliënt richt de maatschappelijk werker zich op het zodanig vervullen van sociale rollen dat die persoon zoveel mogelijk tot zijn recht komt. Wat dat tot zijn recht komen betekent, hangt af van wat de cliënt daar zelf van vindt en van de feitelijke omstandigheden en mogelijkheden. Op beide aspecten blijft de maatschappelijk werker gericht.

Doel van het maatschappelijk werk.

De doelstelling die de maatschappelijk werker uit de waarden ontleent, is dus het werken aan een zodanige manier van omgaan van personen met hun sociale omgeving, dat zij daarbij zo goed

mogelijk tot hun recht komen. Dit houdt tevens in het zo goed mogelijk realiseren van hun verantwoordelijkheden en eigen mogelijkheden. Het aanknopingspunt voor de hulpverlening ligt in onbevredigende relaties, oftewel onbevredigend sociaal functioneren. In het hulpverleningsproces dat dan gaat optreden, spelen een aantal factoren een rol, zoals: wat zijn reële mogelijkheden om dat functioneren waar te maken, wat wil en kan de omgeving van de persoon ermee, wat wil en kan de persoon zelf, m.a.w. draaglast, draagkracht en de wil tot verandering.

Psychologen en sociologen werken ook met sociaal gedrag en draagkracht van mensen, maar het specifieke van het maatschappelijk werk is het werken met de draagkracht in combinatie met de draaglast, waarbij we ook nog verstand hebben van de onderlinge samenhang van die twee aspecten.

In het werken met de cliënt worden ook concrete problemen aangepakt en daar hoort ook bij het beïnvloeden en veranderen van instanties in het sociale voorzieningssysteem.

Het voorwerp van verandering waar het maatschappelijk werk zich op richt, is het rolgedrag van de cliënt. Er treedt beïnvloeding op van de manier waarop de persoon met zijn omgeving omgaat. In dat rolgedrag zitten verwachtingen en normen opgesloten over wat hij bij anderen denkt te kunnen vinden. In die wederkerigheid en het op elkaar afstemmen van houding en gedrag op dat van anderen ligt de voldoening die het vervullen van rollen geeft. In het mislukken van de onderlinge afstemming ligt het conflict en de frustratie.

En daar staat dan onze cliënt met zijn probleem: een mislukt huwelijk, een onhandelbaar kind, een werkloze, een patiënt die niet met zijn ziekte uit de weg kan, een alcoholist, iemand die zich alsmaar in de schulden steekt, de drugsverslaagde, iemand die steelt, een buitenlander die niet kan aarden, een alleenstaande ouder, kortom gewone mensen die het niet meer zien zitten, voor wie de maatschappij zo ingewikkeld is geworden en de problemen zo groot, dat ze niet meer weten hoe ze hun plaats daarin terug moeten vinden.

Het maatschappelijk werk beoogt samen met de cliënt het juiste spoor weer terug te vinden, een soort leefbaar compromis te vinden tussen persoonlijke verwachtingen en de sociale werkelijkheid. Het is belangrijk om dit soort zaken als doelen en gerichtheid in een beroepsprofiel vast te leggen omdat daarmee tevens de afgrenzing met andere professies duidelijk wordt.

Middel en methoden

De manier waarop de maatschappelijk dit alles doet, is doelgericht en volgens een bewust gekozen werkwijze: Ook dat is een kenmerk van een professie.

De ontwikkelde methoden zijn gericht op het bewerken van die verandering. Het middel daartoe is de relatie die hij met de cliënt aangaat.

De belangrijkste gehanteerde methoden zijn social casework, gericht op de individuele hulpverlening, groepsmaatschappelijk werk waarbij de cliënten samen hun problemen aanpakken onder begeleiding van de maatschappelijk werker, gezinsbehandeling en joint-interview, gericht op respectievelijk het gezinssysteem en (echt-)paren.

Het bewerkstelligen van veranderingen in sociale systemen vanuit het maatschappelijk werk heeft geen aparte methode. Toch is het een specifieke deskundigheid van het maatschappelijk werk om alle mogelijke instanties zo te bewerken dat ze wat toegankelijker worden voor de cliënt en de cliënt wat weerbaarder te maken zodat hij zelf weer zijn weg kan vinden in het sociale bos. Het is een concreet bewijs dat we niet alleen met de persoon iets doen, maar ook iets met het maatschappelijk bestel zelf, in die combinatie, psycho-streepje-sociaal. Een punt van aandacht voor het beroepsprofiel. Ook zou er meer aandacht moeten komen voor ontwikkelingen op het gebied van de verwijzing en de consultatie als methode en de gegroeide ontwikkelingen op het gebied van de samenwerking met andere hulpverleners en vrijwilligers.

Kennis en bevoegdheid

Alle kennis die we hebben, stellen we ten dienste van diagnostiek van sociale situaties en de begeleiding van mensen daarin. Deze kennis als een samenhangend geheel is gebaseerd op uitgangspunten uit de beroepsethiek en daaraan ontleen wij de bevoegdheid om concreet aan het werk te gaan met mensen.

Taken

De rij taken is omvangrijk. De hoofdtaak is het begeleiden van mensen met psycho-sociale problemen, maar de uitwerking daarvan is omvangrijk omdat maatschappelijk werkers in zoveel verschillende instellingen werkzaam zijn. Ieder werkgebied, iedere organisatie geeft zijn eigen kleur aan deze taken. Algemeen maatschappelijk werk, maatschappelijk werk in bedrijven, scholen, ziekenhuizen, sociale diensten, psychiatrische

inrichtingen, zwakzinnigenzorg, kinderbescherming, reclassering, de ambulante geestelijke gezondheidszorg, ze begeleiden allemaal op een specifieke manier met een combinatie van methodes die is afgestemd op die specifieke organisatie en doelgroep. Wel allemaal opgehangen aan dezelfde kapstok van uitgangspunten, waarden, normen en beroepsethiek.

Het vereist de reeds genoemde helicopterblik om te zien dat hier sprake is van één beroep en niet van een verzameling aparte beroepen.

Functie van een beroepsprofiel

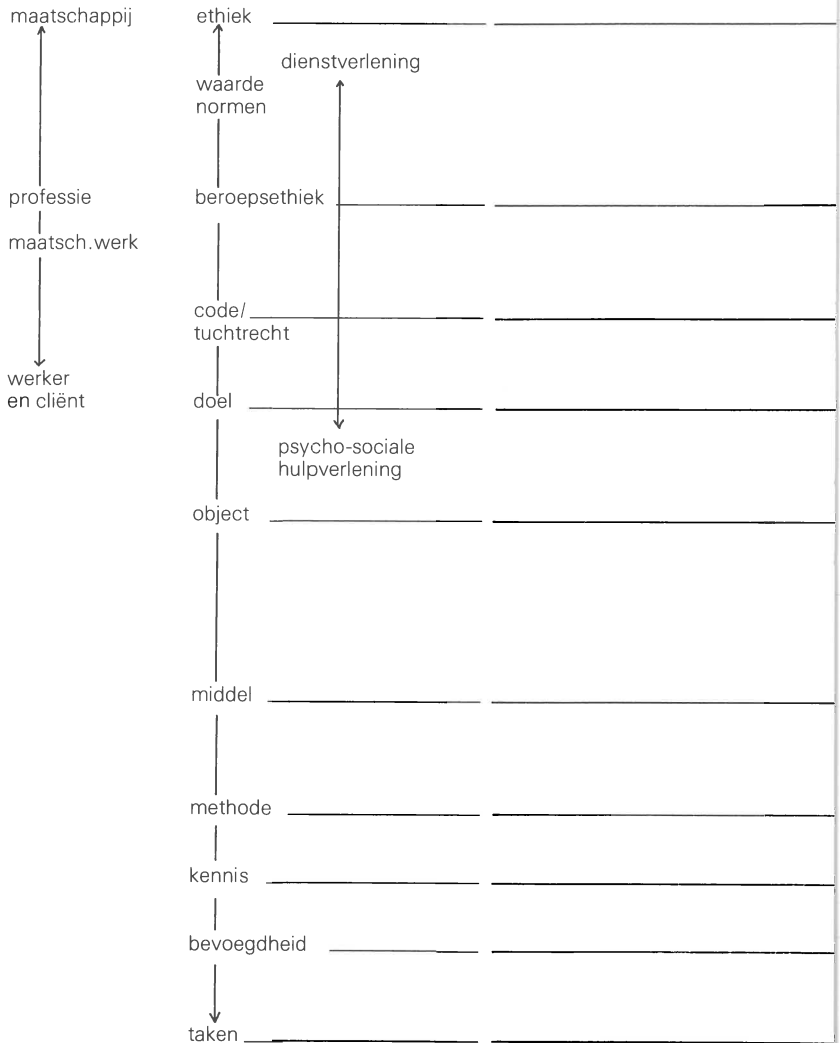
Het appèl op de professionele zekerheid van het beroep is op de werkplek het grootst. Dáár moet de uitvoerend werker stáán voor zijn vak. Juist als het gaat om maatschappelijk werk wat in samenwerkingsverband met andere hulpverleners gebeurt en dat is tegenwoordig overal. Om tegen die externe druk bestand te zijn zonder verlies van essentiële waarden in het vak kan een beroepsprofiel als steun in de rug een hulpmiddel zijn.

Het maatschappelijk werk heeft in de maatschappij een kritische functie. Het vormt een correctie op het sociale systeem waarbinnen er altijd mensen zijn die buiten de boot kunnen vallen door gebrekkige voorzieningen of rigide normenpatronen. Toch is het tegenstrijdig dat diezelfde maatschappij die haar de opdracht geeft tot dienstverlening aan de andere kant haar de financiële ruimte en de professionele ruimte middels erkenning onthoudt om deze taak naar behoren te kunnen vervullen.

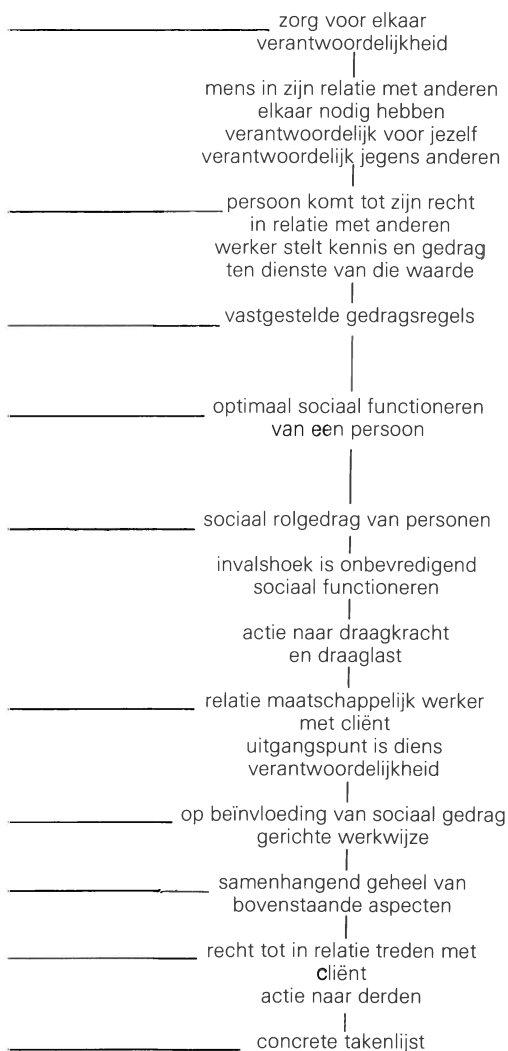
Het beroepsprofiel is een belangrijk middel tot een positiebepaling hierin.

De positie van de sociale academies is volop in discussie. Vóór onze beroepsopleiding als een zwalkend schip op de woeste golven haar koers dreigt te verliezen, is het goed een beroepsprofiel te bieden dat als kompas kan dienen voor het hervinden van de juiste koers. Ik heb in dit korte bestek uiteraard niet een sluitend verhaal kunnen bieden van wat het vak inhoudt met daarbij een uitgebalanceerd beroepsprofiel. Als het zo simpel was, hadden we de projectgroep niet nodig en was het allang eerder gebeurd. Wat ik heb willen duidelijk maken is dat het belang van een beroepsprofiel het belang is van kijken naar het vak zelf, een uitgangspunt voor interne discussie, toetsing en bijstelling waardoor ons vak levend blijft. Het externe belang is dat het profiel een handvat biedt om zaken aan te pakken als titelbescherming, diploma-erkenning, beroepskrachtenplanning en kwaliteitsonderzoek.

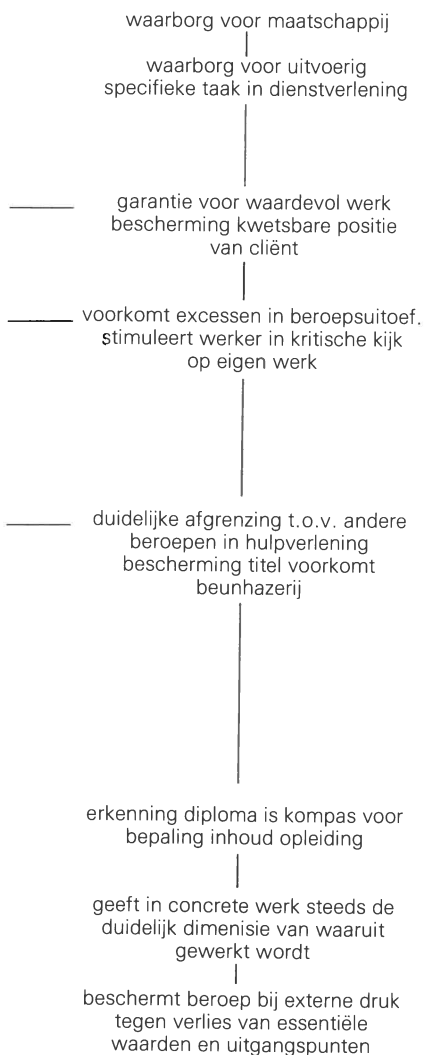
INHOUD BEROEPSPROFIEL

EROEPSPROFIEL

BELANG BEROEPSPROFIEL

WAT SPEELT ER BIJ HET MINISTERIE VAN WVC ROND WELZIJNS- BEROEPEN EN OPLEIDINGEN?

door Trijn van Oijen

Het coördinatiepunt bij WVC

De doelstelling van het breed overleg over beroepsvraagstukken op 30 oktober 1985 was omschreven als "het vinden van een gemeenschappelijke opstelling van het werkveld t.a.v. de hogere beroepsopleidingen, landelijk en regionaal." In dat kader vertel ik wat bij het Directoraat-Generaal Welzijn speelt rond welzijnsberoepen en opleidingen.

Sinds vorig jaar is er bij het Directoraat Generaal Welzijn van WVC een zogeheten "coördinatiepunt beroepen en opleidingen".

De doelstellingen daarvan zijn de volgende:

- het bevorderen van een zo goed mogelijke afstemming tussen enerzijds de beroepsopleidingen (initiële en aanvullende scholing) en anderzijds de beroepspraktijk;
- het scheppen van voorwaarden voor de totstandkoming van een duidelijke beroepenstructuur in het welzijnswerk.

De kloof tussen opleiding en praktijk.

De bovenstaande doelstellingen zijn zo geformuleerd omdat de kloof tussen de inhoud van de beroepsopleidingen en de eisen van de beroepspraktijk thans te groot is. We gaan er overigens vanuit dat deze kloof nooit geheel te dichten is gezien de eigen verantwoordelijkheid van het onderwijs en het feit dat de aanpassing van het onderwijs aan ontwikkelingen in de beroepspraktijk altijd met enige vertraging verloopt. Dit laat onverlet dat zowel het werkveld als de opleidingen belang hebben bij systematische aandacht voor het signaleren en vertalen van eisen van de beroepspraktijk ten behoeve van de opleidingen.

Deze signalering en vertaling gaat niet vanzelf, maar moet worden gestructureerd en georganiseerd. Een belangrijke voorwaarde is bijvoorbeeld de communicatiestructuur (advies- en overlegstructuur) tussen opleidingen en werkvelden, zowel op regionaal als

op landelijk niveau.

Een beroepenstructuur en haar instrumenten

Behalve de kloof tussen opleidingen en beroepspraktijk vormt ook de situatie van die beroepspraktijk zelf een achtergrond voor het formeren van dit coördinatiepunt. De beroepsuitoefening op het gebied van welzijnswerk is nogal diffuus. De functies van de instellingen treden meer op de voorgrond dan beroepsgroepen als zodanig. Het ontbreekt bovendien nogal eens aan gegevens over aantallen beroepsbeoefenaren en hun opleiding.

Deze onduidelijkheid wreekt zich zodra men zich inderdaad meer gestructureerd en gesystematiseerd wil gaan bezighouden met de relatie beroepen en opleidingen in kwantitatieve en kwalitatieve zin. Ik zal mij beperken tot de volgende drie punten:

- Wat wil het Direktorat Generaal Welzijn van WVC met betrekking tot beroepen en opleidingen stimuleren/bevorderen?
- Welke verantwoordelijkheid heeft de overheid i.c. WVC en hoe wil men deze vorm geven?
- Welke stappen zijn er in verband met de beroepsprofilering reeds gezet?

De doelstellingen die bij het Direktorat Generaal Welzijn bevatten twee elementen:

- de onderlinge afstemming van opleiding en beroepspraktijk
- de bevordering van de totstandkoming van een beroepenstructuur in het welzijnswerk.

Een aantal instrumenten daarbij zijn bruikbaar. In de eerste plaats is het van belang dat er beroepsprofielen worden opgesteld (vanuit het werkveld) aan de hand waarvan systematische leerplanontwikkeling kan plaatsvinden. Het op deze wijze naar de beroepsopleidingen toe verduidelijken van de beroepsinhoud in het welzijnswerk is vooral te zien als een kwalitatief instrument. Wij verstaan onder een beroepsprofiel: een gestructureerde weergave van kenmerken van een beroep. In de tweede plaats is er behoefte aan het ontwikkelen van een meer kwantitatief instrument, een systematiek om de vraag naar en het aanbod van beroepskrachten op elkaar af te stemmen (beroepskrachtenplanning). Dit dient dan te geschieden met inachtneming van werkgelegenheidsaspecten zoals deeltijdarbeid en arbeidstijdverkorting. Behalve het goed opleiden van beroepskrachten is immers ook het zorgdragen voor het arbeidsmarkt-perspectief van belang.

Een derde instrument waarmee de kloof tussen de beroepspraktijk

en de beroepsopleidingen kan worden versmald, is een gericht beleid met betrekking tot de aanvullende scholing c.q. nascholing. Deze scholing, die plaatsvindt in aansluiting op de initiële beroepsopleiding, dient zo goed mogelijk aan te sluiten op ontwikkelingen in de initiële opleidingen en zo min mogelijk versnippering te vertonen. De nascholing wordt hier getypeerd als instrument in het kader van de kloof tussen beroepen en opleidingen, omdat nu eenmaal delen van de beroepspraktijk dermate specifieke eisen stellen, dat het niet reëel is van de initiële opleidingen te vragen hiertoe op te leiden. Het werkveld heeft hier zelf de verantwoordelijkheid. In de huidige situatie rond aanvullende scholing is echter ook de vraag gerechtvaardigd, of die leerstof ten dele ook niet in de initiële opleidingen een plaats zou verdienen.

Voorwaarde bij het hanteren van bovengenoemde instrumenten is het bestaan van een overlegstructuur tussen de beroepsopleidingen en de beroepspraktijk.

Een dergelijk onontbeerlijke structuur is nauwelijks aanwezig.

Gezien de grote differentiatie binnen het terrein van welzijnswerk, lijkt het niet overdreven om het tot stand brengen van een dergelijke overlegstructuur te beschouwen als een bijzonder aandachtig gebied in het kader van beroepen en opleidingen. Afgezien van een overlegstructuur is er bij de overheid de behoefte aan een adviesstructuur.

Per aandachtsgebied wordt bekeken wat de bestaande situatie is, hoe per aandachtsgebied de verantwoordelijkheden liggen en welk beleid van WVC in verband daarmee passend is.

Beroepsprofielen

Op het aandachtsgebied van de beroepsprofielen wil ik hieronder nader ingaan, vooral op de uitgangspunten die het Direktorat Generaal Welzijn van WVC daarbij hanteert. Die zijn:

- a. Het vakdepartement (WVC) kan de opstelling van beroepsprofielen stimuleren, maar niet forceren. Er dient te worden aangesloten bij initiatieven en intenties die in het werkveld reeds leven. Gezien de achterstand op dit punt in het welzijnswerk moet worden nagegaan hoe men deze achterstand zou kunnen inlopen.
- b. De uiteindelijke doelstelling is om over de hele breedte van de welzijnssector de beroepsinhouden en de beroepenstructuur te bezien. Een gefaseerde aanpak zal echter nodig zijn. Een start bij die onderdelen waar prioriteiten liggen, gezien ontwikkelingen in het werk, het beleid of in de opleidingen, ligt voor de hand.
- c. Het zal de voortgang van het ontwikkelen van beroeps-

profielen ten goede komen als in eerste instantie het stellen van beroepsprofielen gekoppeld wordt aan het streven naar leerplanontwikkeling en de kwaliteit van de opleidingen. Dit laat onverlet dat beroepsprofielen ook voor andere doeleinden bruikbaar zijn en dat uiteindelijk de beroepsprofielen ook kunnen worden gebruikt bij het streven naar titelbescherming. Uiteindelijk zal ook de huidige functiestructuur moeten worden vergeleken met de resultaten van de beroepsprofilering.

Kortom, het vakdepartement (WVC) wil voorwaardenscheppend en stimulerend werken ten aanzien van de opstellingen van beroepsprofielen. Toch zal voornamelijk vanuit het werkveld een draagvlak aanwezig moeten zijn. Niet alleen van werkveldorganisaties en beroepsorganisaties, maar ook van de sociale partners (werkgevers en werknemers) en van de lagere overheid.

Het vakdepartement (WVC) wil wel degelijk betrokken zijn en blijven, niet alleen door voor projecten geld ter beschikking te stellen, maar ook door betrokkenheid en inbreng van deskundigheid.

Beroepsprofiel maatschappelijk werker

Hier is nu duidelijk sprake van een reeds bestaand initiatief dat vanuit het Directoraat Generaal Welzijn van WVC kan worden gestimuleerd. Het nodige werk is reeds verricht, recentelijk in de vorm van de discussienota Opleiding en Nascholing van de Joint. Het is volstrekt begrijpelijk dat in discussies rond het beroep van maatschappelijk werker de titelbescherming/beroepsbescherming telkens op de voorgrond lijkt te staan. Met het opstellen van beroepsprofielen heeft men in het verleden niet al te hoopgevende ervaringen opgedaan. Waarom dan nu weer meer aandacht voor dat opstellen van een beroepsprofiel?

Dat heeft te maken met het feit dat er vragen over het beroep liggen, zowel over de ontwikkelingen rond de beroepsopleiding, als over de relatie tot andere beroepen. Een beroepsprofiel is daarbij een hulpmiddel dat materiaal biedt in de discussie rond de actuele vragen.

Een beroepsprofiel moet daarbij uiteraard wel voldoen aan enkele voorwaarden, bijvoorbeeld geschiktheid voor gebruik in leerplanontwikkeling. In de sfeer van het onderwijs is al enige ervaring opgedaan met beroepsprofielen en er bestaan voornemens tot uitbreiding hiervan.

Bij het conferentie-materiaal van het breed overleg op 30 oktober

1985 was ook een afschrift gevoegd van een brief van de Directeur Generaal Welzijn. In deze brief reageert hij positief op het initiatief tot de opstelling van het beroepsprofiel maatschappelijk werker. Er is thans nog sprake van een initiatiefgroep, gedragen door de NOW en de JOINT. De conferentie van 30 oktober 1985 gaf de aanzet tot een verbreding van dat initiatief.

Bij de conferentiestukken zat eveneens een "aanzet tot een projectplan" voor een brede projectgroep beroepsvraagstukken maatschappelijk werk. Deze projectgroep wordt voorbereid door de initiatiefgroep. Als die projectgroep met voorstellen bij WVC komt, dan zal zeker worden bekeken of deze kunnen worden ondersteund in het kader van het voorgenomen beleid met betrekking tot beroepen en opleidingen.

Een projectgroep beroepsvraagstukken maatschappelijk werk

In de "aanzet tot een projectplan" worden de volgende taakstellingen voor "een projectgroep beroepsvraagstukken maatschappelijk werk" onderscheiden:

het opstellen van het beroepsprofiel, de vorming van een steunpunt methodiekontwikkeling, het oprichten van een beroepenveldcommissie ex. art. 167 HBO-wet, de voorbereiding van een steunpunt data-verzameling en het ontwikkelen van een samenhangende structuur voor al deze activiteiten.

Dat juist deze taakelementen genoemd zijn, zal wel verband houden met de actualiteit die op dit moment aan deze beroepsvraagstukken wordt toegekend. De vraag naar de onderlinge relatie dringt zich op, met name wat betreft het beroepsprofiel, de methodiekontwikkeling en de dataverzameling. Over dit laatste kan men zich bovendien afvragen of de reikwijdte hiervan tot het maatschappelijk werk beperkt zou moeten blijven. Voor de voorbereiding van de beroepenveldcommissie, lijkt mij, dat er sprake zou moeten zijn van een aparte presentatie.

Er is behoefte aan overleg met het onderwijs. Het werkveld organiseert zich daartoe in een projectgroep. Waarschijnlijk kan deze structuur ook gebruikt worden als beroepenveldcommissie in oprichting. Dat de brede projectgroep een bredere taakstelling heeft acht ik juist.

Immers, als de brede projectgroep bezig is met het beschrijven van het beroepsprofiel van de maatschappelijk werker, doet zij dat niet alleen ten dienste van het overleg met initiële opleidingen voor maatschappelijk werker (= Sociale Academies). Van het beroepsprofiel moeten ook kwalificatie-eisen zijn af te leiden, die vertaalbaar

zijn naar nascholingsactiviteiten. Ook moet de relatie tot het Middelbaar Beroepsonderwijs duidelijk worden.

Slot

De verdere uitwerking van de taakstelling en werkwijze van "brede projectgroep beroepsvraagstukken maatschappelijk werk" zal nog wel wat hoofdbrekens kosten.

Het feit dat er sprake is van een gemeenschappelijke basis in de vorm van één en dezelfde beroepsopleiding lijkt mij overigens voldoende aanknopingspunten te bieden voor een voorspoedig lancering van zo'n projectgroep.

HET BELANG VAN EEN "CONSUMENTEN ORGANISATIE"

(een organisatie van de afnemers van het HBO-maatschappelijk werk)

door Jan v.d. Berg

Inleiding

De instellingen voor Hoger Beroepsonderwijs bevinden zich momenteel in een ware waterval van ontwikkelingen. De operatie, die de naam STC draagt - Schaalvergroting, Taakverdeling en Concentratie - woedt nu in hevige mate. Nieuwe en ingrijpende wetgeving zal op korte termijn worden ingevoerd. De beleidsnotitie Hoger Onderwijs, Autonomie en Kwaliteit is door de Minister aan de Tweede Kamer aangeboden. Kortom, het HBO van 1990 zal fundamenteel anders zijn dan het huidige.

Het centrale thema van al deze nieuwe ontwikkelingen is tweezijdig: vergroting van de autonomie van HBO-instellingen en vergroting van de slagvaardigheid door fusie, samenwerking en taakverdeling. Het onderwijsbeleid van de rijksoverheid zal een meer attributief, toedelend karakter krijgen. De relaties tussen HBO en samenleving worden verstevigd en geïntensiveerd.

De organisaties op het terrein van het maatschappelijk werk en de inspectie van het HBO zullen veel met elkaar te maken krijgen. Nu is het moment om duidelijk te maken welk belang de inspectie hecht aan een intensieve samenwerking tussen werkvelden en HBO-instellingen en beroepenvelden. Het besef is doorgebroken, dat maatschappelijke organisaties grote invloed kunnen uitoefenen op de inhoud en de kwaliteit van het HBO. Om het belang van "consumentenoverleg", zoals het zo mooi heet, aan te tonen, is het nodig, nog even de meest belangrijke ontwikkelingen in het HBO aan te duiden.

Nieuwe wetgeving, nieuwe structuren

De nieuwe HBO-wet heeft tot voornaamste doel de verantwoordelijkheid voor de inrichting van het HBO vrijwel geheel te leggen bij de HBO-instellingen zelf. Gedetailleerde voorschriften van de minister komen te vervallen; kwaliteitscontrole en evaluatie

achteraf worden geïntensiveerd. In recente nota's van de minister wordt vaak gesteld, dat de actuele maatschappelijke relevantie van het HBO vergroot zal moeten worden. De HBO-wet geeft daar een vertaling van, onder meer door de instelling van zogenaamde beroepenveldcommissies.

De HBO-wet verschaft aan de HBO-instellingen de mogelijkheid om uit het keurslijf van traditionele studierichtingen te breken. Zij kunnen experimentele studierichtingen aanvragen, zij kunnen samengestelde studierichtingen inrichten, zij krijgen de mogelijkheid om in overleg met individuele studenten gelijkwaardige, vrije studierichtingen te creëren.

De taakstelling van HBO-instellingen wordt in de nieuwe wet duidelijk onderstreept: initiële beroepsopleidingen verzorgen, onderzoek verrichten, post-HBO-cursussen verzorgen.

De herstructurering van het HBO is in volle gang: van ongeveer 400 verschillende instellingen naar zo'n 50 hogescholen, alle meerdere studierichtingen omvattende.

Het instellingswerkplan in het HBO

Ik wil uit al deze ontwikkelingen één element nader toelichten: de inrichting van het instellingswerkplan van HBO-scholen.

Tot 1 augustus 1986 werken de HBO-instellingen nog volgens door de minister goedgekeurde leerplannen. In deze leerplannen zijn lessentabellen opgenomen, waaraan de instellingen zich moeten houden. In de leerplannen zijn onderwijsdoelstellingen opgenomen, die veelal globaal van strekking zijn. De goedgekeurde leerplannen zullen verdwijnen. Reeds ten behoeve van het studiejaar 1986-1987 zullen alle HBO-instellingen gaan werken volgens door hen opgestelde instellingswerkplannen. Deze plannen worden niet meer door minister of door de onderwijsinspectie goedgekeurd. De inspectie toetst die plannen marginaal, dus slechts in formele zin. Als zij aan een aantal omschreven wettelijke vereisten voldoen, krijgen zij een soort "aantekening van geen bezwaar". De instellingswerkplannen kunnen worden beschouwd als contracten tussen de aanbieders van het onderwijs (de instellingen) en de onderwijsconsumenten (de studenten). De instellingen zijn dan ook gehouden het onderwijs te verzorgen zoals zij in het instellingswerkplan hebben beloofd.

Naar verwachting zullen deze instellingswerkplannen, naast een algemeen deel, de gehele onderwijsinstelling betreffend, specifieke delen per studierichting bevatten. De inrichting van deze delen is van groot belang voor de werkveldorganisaties en beroepsgroepen.

Hierin worden de studierichtingen en de eventuele afstudeer-richtingen vermeld met de omschrijvingen van het beroep, waarvoor wordt opgeleid, inclusief de relevante kwalificatie-eisen. Deze beroepskwalificaties worden per studierichting en per afstudeerrichting vertaald en uitgewerkt in eindtermen. De vakken, vakonderdelen en vakgebieden worden zorgvuldig beschreven, alsmede de didactische vormgeving van het programma: hoorcolleges, werkgroepen, practika, individuele begeleiding, projekt-onderwijs etc.

Voorts zal het instellingswerkplan een stageplan moeten bevatten en zal het studievorderingsbeleid en het eindexamen beschreven moeten worden.

Dit instellingwerkplan zal als openbaar stuk de verantwoording van de HBO-instelling vormen, ook naar de werkvelden en beroepsorganisaties toe. Voor deze organisaties zal een goed samengesteld instellingswerkplan een document zijn, waarin de kwaliteit van het aangeboden gemeten kan worden.

Maar op de inhoud van het instellingswerkplan, de weergave van doelstellingen, beroepskwalificaties, eindtermen, kunnen de beroepenvelden ook grote invloed uitoefenen, uiteraard met respect voor de verschillende verantwoordelijkheden van onderwijsinstellingen en beroepenvelden.

De kwaliteit van het onderwijs

Ook bij de evaluatie van de onderwijskwaliteit zullen de beroepenvelden worden betrokken. De evaluatie van het onderwijs van HBO-instellingen kent twee benaderingen, die elkaar aanvullen.

De onderwijsinstellingen zelf zullen verplicht worden de kwaliteit van hun onderwijs periodiek op waarde te schatten. De resultaten hiervan zullen onderdeel vormen van de openbare jaarverslagen van de onderwijsinstellingen. De minister van Onderwijs en Wetenschappen heeft de grondwettelijke plicht de kwaliteit van het onderwijs te bewaken. Hij heeft daartoe de beschikking over een inspectie-apparaat, dat tot taak heeft zich een oordeel te vormen over de kwaliteit, ook van het HBO. De inspectie staat hierbij een scala van instrumenten ten dienste, o.a. de evaluatie door middel van zogenaamde visitatiecommissies, samengesteld uit deskundigen uit binnen- en buitenland, die periodiek instellingen, sectoren, studierichtingen of aspecten van het HBO zullen evalueren. Deze evaluaties zullen openbaar zijn en dus ook gepubliceerd worden.

Het belang van "consumentenoverleg"

Deze beschrijving van de ontwikkelingen in het HBO had ik nodig om duidelijk te maken, dat het de minister ernst is bij zijn streven de banden tussen HBO en samenleving hechter te maken. De HBO-wet er op nalezend blijkt dat niet alleen uit artikelen over visitatie-commissies, maar ook over hetgeen hij zegt over de beroepenveldcommissies. Deze commissies zullen tot taak krijgen de minister te adviseren omtrent de eisen, waaraan afgestudeerden moeten voldoen. Deze adviezen zullen door de minister openbaar worden gemaakt. De beroepenveldcommissies onderhouden contact met de daarvoor in aanmerking komende organisaties en werken samen met de inspectie.

Vergun mij een blik in de nabije toekomst. Hoe zullen naar mijn verwachting de toekomstige relaties zijn tussen organisaties op het terrein van het maatschappelijk werk en HBO-studierichtingen "Maatschappelijk Werk"? Op welke aandachtsgebieden zullen de werkvelden zich moeten richten en in welke organisatorische verbanden? Ik begin met de ontwikkelingen op landelijk niveau. Ten behoeve van de planning van het HBO door de minister zullen door de verschillende sectoren van het HBO sectorontwikkelingsplannen worden gemaakt. Voor de sector die waarschijnlijk de naam "maatschappelijk dienstverlening" zal dragen, wordt dit plan voorbereid door de VBBSP0.

Dit plan zal een aantal voor het maatschappelijk werk belangrijke aspecten omvatten. Waarschijnlijk zal het sectorplan "maatschappelijke dienstverlening" een inventarisatie bevatten van huidige studierichtingen, differentiaties en afstudeerrichtingen; een schets van recente en voor het plan relevante maatschappelijke ontwikkelingen en vooral een hoofdstuk over wenselijke geachte onderwijskundige ontwikkelingen. Daarin zullen per studierichting globale beroepskwalificaties worden gegeven, ook voor de studierichting maatschappelijk werk. Anders dan in het oude "algemeen beroepsprofiel maatschappelijk werk" (van de VBBSP0) zullen deze kwalificaties zich richten naar actuele activiteiten van maatschappelijk werkers.

Tenslotte zal het sectorplan waarschijnlijk een paragraaf bevatten over het voorgestelde beleid met betrekking tot taakverdeling en concentratie van opleidingen. De betrokkenheid van onder andere de maatschappelijk werk organisaties bij dit plan is van grote betekenis. Er zal op het maatschappelijk werk een dringend beroep worden gedaan om over de inhoud van dat plan na te denken en aan de totstandkoming ervan mee te werken.

Mijn advies is dan ook dat de maatschappelijk werkveld organisaties en beroepsgroep zich gaan beraden op een landelijk coördinatiepunt, dat op nationaal niveau met de VBBSP0 in overleg kan treden. Bij de nadere organisatie van zo'n landelijk coördinatiepunt of projectgroep moet men ook de vorming van een beroepenveldcommissie in het oog houden. Het coördinatiepunt zou immers zonder veel extra moeite kunnen uitgroeien tot een commissie, zoals die in art. 167 van de MBO-wet wordt genoemd. Betrokkenheid bij het coördinatiepunt en bij de beroepenveldcommissie van het vakdepartement, WVC, acht ik onontbeerlijk.

Ik zie echter de ontwikkelingen niet uitsluitend op landelijk niveau. Gegeven de inhoud van het eerdergenoemde sectorontwikkelingsplan zullen de beroepskwalificaties, die landelijk worden vastgesteld uitgangspunt vormen voor de regionaal of per onderwijsinstelling vast te stellen onderwijskundige eindtermen. Deze eindtermen kunnen per instelling of per regio kleine verschillen vertonen. In die eindtermen, het sluitstuk van onderwijsprogramma's kan recht worden gedaan aan differentiaties en afstudeerrichtingen, die te gedetailleerd zijn voor landelijke vaststelling.

Ik zou het toejuichen als zich regionale klankbordgroepen zouden vormen, die zich samen met de studierichtingen maatschappelijk werk kunnen bezighouden met de verfijning van eindtermen en de nadere programmering van de studierichting, de differentiaties en de afstudeerrichtingen. Dit alles - het kan niet genoeg gezegd worden - met inachtneming van de eigen verantwoordelijkheid van onderwijsinstellingen voor de inrichting van hun onderwijs. In feite betekent dat dan een adviserende taak van werkveldorganisaties bij de invulling van instellingswerkplannen in de regio.

"Fondsvorming" (methodiekontwikkeling door werkveld en onderwijs gezamenlijk).

Tenslotte wil ik een belangrijk aspect van de door mij gewenste verbanden tussen werkvelden en onderwijsinstellingen belichten, dat nog niet ter sprake is gekomen.

Beroepsonderwijs behoort actueel te zijn. Als het al een bijdrage kan leveren tot ontwikkelingen en innovatie in de beroeps-uitoefening, dan zal het ervoor zorg moeten dragen, dat zo goed mogelijk wordt aangesloten bij de actualiteit. Vele malen is door verschillende betrokkenen geattendeerd op de noodzaak van uitwisseling van actuele kennis en ervaringen tussen werkvelden en opleidingen. Er is inmiddels zelfs een term voor bedacht: "fonds-vorming".

Sommige HBO-instellingen beginnen nu ervaringen op te doen met deze "fondsvorming". Binnen Sociale Academies wordt er steeds meer aandacht aan besteed. Ik beveel in dit verband een artikel aan van Karl-Ernst Hesser in het Handboek voor Maatschappelijk Werk, dat de persen van Uitgeverij Samsom zal verlaten. Fondsvorming is de gestructureerde en voortdurende uitwisseling van kennis en ervaringen tussen vertegenwoordigers van werkveldorganisaties en van HBO-studie-richtingen. Ik dring er met grote nadruk op aan om in het belang van de HBO-onderwijskwaliteit én in het belang van een verdieping van de kwaliteit van de beroepsuitoefening met deze "fondsvorming" op regionaal niveau te starten. Het onderwijsveld, in casu de studierichtingen maatschappelijk werk wachten er op. Ik dring er met evenveel nadruk bij het Ministerie van WVC op aan, ten behoeve van de deskundigheidsbevordering van beroepsbeoefenaren, faciliteiten te verstrekken om deze "fondsvormings"-processen op het gebied van het maatschappelijk werk mogelijk te maken.

Ik ben me ervan bewust hier slechts een globaal beeld te hebben gegeven van nieuwe ontwikkelingen, nieuwe taken en verantwoordelijkheden. Een hechtere samenwerking tussen het HBO, de werkveld-organisaties en de beroepsgroep is noodzakelijk.

Jan van den Berg

HOE NU VERDER NA 1985?

door John Dooremalen

Inleiding

Tijdens het breed overleg van 30 oktober 1985 is een eerste versie van een projectwerkplan voor een landelijke projectgroep beroepsvraagstukken bediscussieerd.

Door de aanwezige vertegenwoordigers van de verschillende beroepenvelden werd zeer positief gereageerd op het voorstel zo'n projectgroep op te richten. Zo'n projectgroep zou als voorloper kunnen worden gezien van een landelijk platform (kamer) voor beroepsvraagstukken maatschappelijk werk.

Hieronder zal ik vermelden waarmee zo'n projectgroep zich het komende jaar zal gaan bezighouden (de aanzet tot een projectplan). In de daaropvolgende paragrafen geef ik een persoonlijke impressie van de consequenties van de oprichting van zo'n projectgroep.

Aanzet tot een projectwerkplan voor de projectgroep beroepsvraagstukken maatschappelijk werk

Doelstelling

Bestuderen van en adviseren over actuele beroepsvraagstukken betreffende het maatschappelijk werk.

Taakstellingen.

a) Het ontwikkelen van een beroepsprofiel voor de maatschappelijk werker.

Toelichting:

Dit beroepsprofiel dient enerzijds aan te sluiten bij de huidige stand van de beroepsbeoefening, welke in een grote diversiteit van organisaties en functies plaatsvindt, anderzijds dient dit beroepsprofiel openingen te bieden voor de mogelijkheid dat het beroep in voldoende mate kan inspelen op de psycho-sociale problematiek van hulpvragers in de komende jaren. Een eerste

beroepsprofiel zal kunnen worden geschreven op basis van reeds aanwezig materiaal, zoals het bekende profiel van de VBBSP0, hoofdstuk III van de nota Opleiding en Nascholing van de Joint en de aanvraag titelbescherming van de NOW. Men zou gebruik kunnen maken van bestaande voorbeelden, zoals het profiel van de verpleegkundige en het profiel van de huisarts. Het beroepsprofiel van de maatschappelijk werker dient zodanig te worden omschreven dat het vertaalbaar is in beroepskwalificatie-eisen. Dit tegen de achtergrond van systematische leerplanontwikkeling bij het HBO op basis van materiaal uit het beroepenveld. Fasering bij de ontwikkeling van een beroepsprofiel is gewenst. Voordat aan verfijning van de profilering wordt gewerkt, zal bij het beroepenveld van het maatschappelijk werk moeten worden nagegaan hoe het in het beroepenveld met de acceptatiegraad van de eerste profielschets is gesteld. Het beroepsprofiel dient geschreven te worden in het perspectief van kwalificatie-eisen en eindtermen. Op deze wijze ontstaat er een koppeling tussen profiel en diploma.

b) Het ontwikkelen van een landelijk steunpunt voor de aansluiting tussen het beroep maatschappelijk werker en de opleiding tot maatschappelijk werker.

Toelichting:

Een wederzijdse beïnvloeding van opleiding en beroepspraktijk is nodig zodat de ontwikkelingen in de beroepsuitoefening hun weerslag krijgen in de vorming van praktijktheorieën en in het bereikbaar maken van nieuwe werkmethoden voor de gehele beroepsgroep. De toekomstige HBO-instellingen krijgen een drieledige taak:

- opleidingen te realiseren in de eerste fase (maximaal vier jaar);
- onderzoek te verrichten;
- post-hoger-beroepsopleiding te verzorgen.

De toekomstige studierichtingen zullen in overleg met het beroepenveld moeten worden ontwikkeld. HBO-instellingen moeten in hun instellings-werkplan gaan vermelden hoe het contact met beroepenveld wordt vormgegeven en op welke wijze de resultaten daarvan tot uitdrukking komen in het onderwijs. Deze samenwerking die ook kwaliteitsbewaking moet inhouden, moet gestoeld zijn op een gelijkwaardige wisselwerking maatschappij - onderwijs. Daartoe zullen regionale opleidingsinstellingen met

relevante regionale werkvelden samenwerkingscontracten moeten afsluiten.

Omdat nog allerm minst duidelijk is hoe binnen de sociaal-agogische sector de nieuwe studierichtingen eruit zullen gaan zien, heeft de JOINT een gedocumenteerd pleidooi gehouden voor het voortbestaan van een "hogere beroepsopleiding maatschappelijk werk". In het Welzijnsmaandblad hebben bovendien twee medewerkers van de JOINT uitdrukkelijk het beroepenveld maatschappelijk werk opgeroepen "de kans (te) grijpen zich in deze nieuwe situatie te profileren". Vanuit een visie op het eigen beroep kan men een inbreng leveren bij de sectorale ontwikkelingsplannen en de leerplannen voor opleidingen tot maatschappelijk werker. Op landelijk en in een later stadium ook op regionaal niveau moet het beroepenveld van het maatschappelijk werk nu het contact met de opleidingen voor maatschappelijk werk zoeken om daar ervaringen, wensen en gedachten naar voren te brengen. Er moet gezocht worden naar een geschikte manier om het werkveld en de initiële opleidingen dichter bij elkaar te brengen en een visie op nascholing en post-HBO te ontwikkelen.

c) Het voorbereiden van taakstelling en samenstelling van een landelijke beroepenveldcommissie ten behoeve van de studierichting maatschappelijk werk, zoals voorzien in de HBO-wet artikel 167.

Toelichting:

De beroepenveldcommissie moet een groep van deskundigen zijn, die formuleert aan welke eisen de studierichting maatschappelijk werk in de nieuwe HBO-opleiding zal moeten voldoen. Ook zal deze groep behulpzaam moeten zijn deze eisen te vertalen in onderwijsinstellingswerkplannen en om te beoordelen welke de eindtermen zijn voor bedoelde studierichting (en of deze gehaald worden). Bij de voorbereiding van deze landelijke beroepenveldcommissie zal er rekening mee gehouden moeten worden dat het proces van formulering van beroepskwalificatie-eisen niet uitsluitend een landelijke zaak blijft. Juist vanuit de regio's zal dit materiaal aangereikt moeten worden door middel van contacten tussen de opleidingen en de werkveldorganisaties waarbinnen maatschappelijk werkers functioneren. De landelijke beroepenveldcommissie heeft tevens tot taak dit regionale overleg zo nodig te initiëren, te stimuleren en te voorzien van globale richtlijnen. Bij dit meer bestuursmatige werk kan gebruikt gemaakt worden van resultaten uit het ontwikkelingswerk zoals onder punt II beschreven.

d) Het voorbereiden van een steunpunt voor data-verzameling en data-uitwisseling ten behoeve van de noodzakelijke beroepskrachtenplanning ten aanzien van het beroep maatschappelijk werker.

Toelichting:

Tot nu toe is er geen landelijk informatieknoppunt voorhanden, dat bijhoudt hoeveel maatschappelijk werkers in Nederland (en in welke voorzieningen en functies) hun beroep uitoefenen en hoe het gesteld is met de behoefte aan afgestudeerden maatschappelijk werk. Wel is globaal bekend hoeveel mensen per jaar een diploma maatschappelijk werk HBO verwerven. Een kwalitatieve beoordeling van deze cijfers heeft tot nu toe ontbroken.

Het ontwikkelen van een samenhangende structuur.

In de taakstelling a, b, c en d zijn afzonderlijk een viertal ontwikkelingsactiviteiten beschreven, die onder verantwoordelijkheid van de in te stellen projectgroep dienen te worden uitgevoerd. De projectgroep zal het zich daarnaast tot zijn taak moeten rekenen om aan te geven hoe deze activiteiten en de daarvoor te creëren organen, zoals het 'steunpunt fondsvorming maatschappelijk werk' (b), de beroepenveldcommissie (c) en het steunpunt voor data-verzameling en data-uitwisseling (d) in een doelmatige samenhangende structuur gebracht kunnen worden.

Werkwijze ten aanzien van de vier taakstellingen.

Deze dient in de projectgroep te worden doorgesproken en in vier uitgewerkte projectplannen te worden neergelegd. De door WVC te subsidiëren secretaris/functionaris van de brede projectgroep beroepsvraagstukken maatschappelijk werk zal in deze al het voorbereidende en uitvoerende werk moeten verrichten in nauw overleg met de leden van de brede projectgroep (en hun achterbannen). Tevens zal het initiëren van en overleg met regionale projectgroepen als werkwijze gehanteerd moeten worden. De projectgroep zal aan taakstelling a (het ontwikkelen van een beroepsprofiel) prioriteit geven. Over het tijdspad voor het bereiken van alle taakstellingen zal in de projectgroep nader worden overlegd.

Breed overleg als teken van eensgezindheid

Terugkijkend op de bijeenkomst van 30 oktober 1985, waarin vertegenwoordigers van de belangrijkste beroepenvelden in het maatschappelijk werk zich hebben uitgesproken voor de totstandkoming van een breed gedragen initiatief inzake

beroepsvraagstukken, kan men zich de vraag stellen wat er vanaf 1986 zoal te doen staat.

Zowel tijdens het breed overleg als daarvoor en daarbuiten beginnen zich onmiskenbaar tekenen van eensgezindheid onder de maatschappelijk werkers als beroepsgenoten af te tekenen. Het feit dat alle uitgenodigde beroeps- en werkveld-organisaties aanwezig waren en hun principiële bereidheid toonden om gezamenlijk de schouders te gaan zetten onder het voorgestelde project is hiervan een voorbeeld.

Een ander voorbeeld is de toch min of meer volledige afwijzing door maatschappelijk werk organisaties van de brede opleidingen tot welzijnswerker, wat hieronder ook verstaan moge worden. Deze eensgezindheid kan al te gemakkelijk vanuit negatieve overwegingen verklaard worden: het beroep staat maatschappelijk erg onder druk, het is links en rechts een gemakkelijke prooi van bezuinigingen, het niveau van de basisopleidingen is zowel qua instroom als qua uitstroom de laatste 10-15 jaar achteruit gegaan, hetgeen negatieve beeldvorming mede versterkt heeft, enzovoort.

Alhoewel deze zaken ongetwijfeld een rol van betekenis gespeeld hebben, is er een veel belangrijker positieve ontwikkeling waar te nemen. Maatschappelijk werkers zijn zich in toenemende mate bewust geworden van de taken en verantwoordelijkheden die hun beroepsuitoefening met zich meebrengt: het steeds moeten balanceren op het breukvlak tussen individu en omgeving. Naast de verantwoordelijkheid voor de direct bij de problematiek betrokkenen is een toenemend verantwoordelijkheidsgevoel te constateren naar de professie zelve. In het belang van het vak dienen een aantal kwesties op redelijk korte termijn geregeld te worden. En zoals dat in onze samenleving gebruikelijk is bij professies: de beroepsbeoefenaren dienen zelf een aantal zaken te regelen, te beginnen met het orde op zaken stellen in eigen kring.

De beroepsgroep van maatschappelijk werkers.

Deze eigen kring slaat op de maatschappelijk werkers als beroepsgroep. Een eerste belangrijke kwestie is de afgrenzing van het vak, waarbij het onderscheid beroep - functie van eminent belang is.

Hierbij zijn minimaal vier opmerkingen te maken.

- Het beroep maatschappelijk werker zal tamelijk nauwkeurig gedefinieerd moeten worden, waarbij de grenzen met aanpalende disciplines zo duidelijk mogelijk moeten worden aangegeven.
- Het gaat primair om de gemeenschappelijke kenmerken van het

beroep, zoals dat in nader te onderscheiden functies wordt uitgeoefend. De harde kern van het vak, waarop elke maatschappelijk werker kan worden aangesproken, zal dusdanig geformuleerd moeten worden, dat elke maatschappelijk werker die zijn vak in de ware zin des woords uitoefent, ongeacht zijn functie, zich hierin kan herkennen en als zodanig herkend kan worden.

- Bij deze vaststelling zal gezocht moeten worden naar een terminologie die niet alleen de diversiteit in functies overstijgt maar tevens heel concreet het substantiële van het vak aangeeft. De gemeenschappelijkheid mag nimmer ontaarden in een dermate hoog abstractie-niveau, dat het gehanteerde taalgebruik meer verhuult dan verduidelijkt.

- Duidelijk gemaakt zal moeten worden dat niet elke opgeleide maatschappelijk werker in elke willekeurige functie ook daadwerkelijk maatschappelijk werk uitoefent. Het feit dat sommige functies pas toegankelijk zijn met een diploma HBO-maatschappelijk werk wil niet zeggen dat de betrokkene op grond van dit toelatingscriterium dus ook maatschappelijk werk bedrijft. Het is zonneklaar dat iemand die bij een woningbouwvereniging uitsluitend huizen toewijst of bij een gemeentelijke sociale dienst alleen maar bijstandsuitkeringen verzorgt geen maatschappelijk werk pleegt, ook al kan men uiterste waardering opbrengen voor deze typen werkzaamheden.

Anders gezegd: de beroepsgroep dient aan te geven aan welke eisen elke willekeurige functie dient te voldoen, wil er sprake zijn van een uitoefening van het beroep maatschappelijk werker.

Belangrijke criteria hierin kunnen o.a. zijn: is de taakstelling het verlenen van maatschappelijk werk, is de hulpverleningsrelatie op basis van vrijwilligheid, vanuit welke gezagsstructuur werkt de maatschappelijk werker, zijn er zaken die zich niet verhouden met de code voor de maatschappelijk werker?

Deze kwesties zullen een rol moeten spelen bij het op te stellen beroepsprofiel maatschappelijk werker.

Een tweede kwestie die met orde op zaken stellen in eigen kring te maken heeft, is de beroepsvereniging. Die is nu ondergebracht bij de Nederlandse Organisatie van Welzijnswerkers, waarbij o.a. ook opbouwwerkers zijn ondergebracht. Alhoewel de huidige organisatie-structuur historisch enigermate begrijpelijk is, zal de beroepsvereniging voor maatschappelijk werkers zich op termijn in zijn profilering volledig moeten gaan distantiëren van het paraplubegrip welzijnswerk. Immers, als het beroepenveld maatschappelijk werk zich op juiste gronden verzet tegen een brede

opleiding tot welzijnswerker dient dit logischerwijs ook te gebeuren op alle andere terreinen, inclusief dat van de beroepsvereniging. Pleiten voor een goede, op het vak maatschappelijk werker toegesneden beroepsopleiding kan nooit samengaan met het blijven varen onder de vlag van zoiets diffuus als 'welzijn'. Hiermee wordt op geen enkele wijze een pleidooi gehouden voor een afsplitsing binnen de NOW. Er zijn allerlei organisatorische constructies denkbaar waarbinnen de bestaande relaties gehandhaafd blijven. Waar het om gaat, is dat de beroepsvereniging voor maatschappelijk werkers zich in woord en daad als zodanig presenteert en niet als een onderdeel van een volstrekt toevallige verzameling beroepen.

De opleiding tot maatschappelijk werker.

Naast het opstellen van een adequaat beroepsprofiel en een vervolmaking van de beroepsvereniging is er de kwestie van de basisopleidingen. Dit is een punt van grote zorg. Met een goed beroepsprofiel kunnen de eisen nauwkeurig geformuleerd worden, welke de praktijk stelt aan beginnende beroepsbeoefenaren. Dit kan enerzijds landelijk gebeuren, maar zal anderzijds in aanvulling hierop ook regionaal plaats moeten vinden. Een belangrijk hulpmiddel hierbij kan zijn de zogenaamde "fondsvorming": praktijkmensen gaan een grotere rol spelen in de opleiding van maatschappelijk werkers en docenten krijgen de gelegenheid praktijkervaringen op te doen.

Dit is op zich een nobele gedachte maar een en ander zal wel regionaal heel concreet geregeld dienen te worden met zoveel als mogelijk uitsluiting van willekeurige toevalligheden als individuele bereidheid, geschiktheid, beschikbaarheid, enzovoort. Om de willekeur uit te bannen, zullen per regio afspraken contractueel moeten worden vastgelegd, bij voorkeur over een wat langere periode. Hierdoor komt de verantwoordelijkheid voor een goede beroepsopleiding voor een klein gedeelte ook te liggen bij de praktijk. Haastig moet hier aan worden toegevoegd dat de eindverantwoordelijkheid uiteindelijk en uiteraard volledig bij de opleiding ligt, al was het alleen maar omdat zulks verankerd ligt in de grondwet! Maar iets minder formeel gesproken zullen de diverse beroepenvelden zich regionaal moeten compromitteren met opleidingen.

Toch is de zorg voor goede beroepsopleidingen hiermee niet verdwenen. De invloed vanuit de praktijk is tamenlijk marginaal en zal dat blijven. Een tweede constatering is dat het docentencorps

aan de HBO-maatschappelijk werk opleidingen onevenredig weinig mensen bevat die zelf maatschappelijk werk opleiding en -ervaring hebben. De in gang zijnde STC-operatie zal dit beeld zeker niet ten gunste beïnvloeden.

Stel dus dat het veld binnen afzienbare tijd vanuit een adequaat beroepsprofiel kan aangeven aan welke eisen de pas afgestudeerde maatschappelijk werker dient te voldoen, dan is het een grote vraag in hoeverre de opleiding de dan geschetste verwachtingen kan realiseren, gezien hun bezetting, de geringe invloed vanuit de praktijk en de consequenties die van buitenaf de totstandkoming van een sterk geprofileerde beroepsopleiding maatschappelijk werk beïnvloeden. De totstandkoming van een beroepenveldcommissie moet in dit licht gezien worden.

Structurele veranderingen zullen echter noodzakelijk zijn, waarbij drie kwesties nadere aandacht verdienen.

a. Er zal binnen de opleidingen een veel zwaarder accent moeten liggen op enerzijds scholing in maatschappelijk werk-methodieken en anderzijds kennis vanuit een beperkt aantal basiswetenschappen (met name recht, psychiatrie en psychologie). De laatstgenoemde vakken dienen op den duur uitsluitend gegeven te worden door docenten die daadwerkelijke praktijkervaring in het maatschappelijk werk hebben, zodat zij de voor dit beroep relevante onderdelen vanuit hun basiswetenschap kunnen aandragen. Methodische scholing (waaronder ook diagnostiek, rapportage e.d.) dient minimaal 50% van de lestijden uit te maken. Een en ander kan betekenen dat het aantal lessen aan de basisopleidingen fors zal moeten worden uitgebreid.

b. Het aannamebeleid voor de beroepsopleiding maatschappelijk werk zal aangescherpt moeten worden of, zo men het cynisch wil uitdrukken, er dient opnieuw een aannamebeleid ontwikkeld te worden. Het beroep stelt nogal zware eisen aan de beroeps-beoefenaar, zowel op cognitief als emotioneel niveau. Deze eisen dienen aan de poort van de opleiding gesteld te worden in de vorm van concrete selectiecriteria. Dit laat onverlet dat er gedurende de gehele opleiding voortdurend getoetst moet worden in het licht van vooraf vastgestelde eindtermen, waarbij de overgang van het eerste naar het tweede studiejaar tot een belangrijk selectiemoment moet worden uitgebouwd.

c. Van een geheel andere orde is de noodzaak tot objectivering van het vak. De samenleving zal terecht in toenemende mate effect/-rendement van het maatschappelijk werk vragen. Dit is niet vies of

verwerpelijk maar een logisch gevolg van de opvatting dat de betaler recht heeft op verantwoording inzake de beschikbaar gestelde gelden. Men zal in de toekomst deze verantwoordingsplicht niet meer kunnen vervullen met uitsluitend beleidsuitspraken en een goedgekeurde jaarrekening.

Bij het tot volle wasdom komen van de professie hoort per definitie de beantwoording van de vraag naar het maatschappelijk nut. Het doet er in de kern niet zoveel toe of de beroepsgroep deze vraag terecht of ten onrechte vindt, de vraag zal komen en beantwoord dienen te worden omdat de samenleving geen genoegen blijft nemen met het zonder meer beschikbaar stellen van gelden, waarbij de inhoudelijke verantwoording slechts in eigen besloten kring plaatsvindt.

Een en ander zal verregaande consequenties moeten hebben voor de opleidingen die, veel meer dan thans het geval, het vak zullen moeten verwetenschappelijken. Dit betekent niet dat er uitsluitend wetenschappers tot het docentencorps zullen moeten worden toegelaten, maar dat de docenten in het bijbrengen van het vak de toekomstige beroepsbeoefenaren zullen moeten inleiden in de nieuwe eisen.

Naast methodische scholing en kennis uit de basiswetenschappen zal wetenschappelijk onderzoek een belangrijk onderdeel gaan vormen van het toekomstige maatschappelijk werk en de maatschappelijk werker zal minimaal over enige bekendheid hiermee moeten beschikken. Zowel in het kader van dit wetenschappelijk onderzoek als t.a.v. de kennis van concrete regelgeving zal de maatschappelijk werker moeten kunnen omgaan met geautomatiseerde dataverwerking. Dit is overigens elders reeds het geval. In de Angelsaksische landen is maatschappelijk werk een universitaire studie. De vakliteratuur uit deze landen staat bol van wetenschappelijke onderzoeken.

De consequentie hiervan is niet zo maar een uurtje 'wetenschappelijk onderzoek' in het lessenpakket. Waar het om gaat, is dat de maatschappelijk werker in spé bekend is met de minimale eisen die gelden, wil een bepaald terrein voor wetenschappelijk onderzoek in aanmerking komen. Alleen al het zich kunnen uitdrukken in toetsbare uitspraken zal een zware wissel trekken op de methodische en technische vorming van de toekomstige maatschappelijk werker.

De nascholing van maatschappelijk werkers.

Deze drie consequenties voor de opleidingen in de toekomst zijn

gedeeltelijk ook van belang voor de thans praktiserende maatschappelijk werkers. Op essentiële onderdelen zal een aantal maatschappelijk werkers nageschoold moeten worden. Deze kwestie is nu te veel afhankelijk van de toevallige bereidwilligheid van individuen en/of de bereidheid van de diverse werkgevers. Een bijkomende factor is het versnipperde aanbod. Het verdient daarom aanbeveling de projectgroep beroepsvraagstukken ook een opdracht te geven initiatieven te ontwikkelen om te komen tot een landelijk steunpunt van waaruit de nascholing van het maatschappelijk werk gecoördineerd kan worden. Taken voor dit steunpunt zouden op korte termijn kunnen zijn te inventariseren:

- welke vormen van deskundigheidsbevordering gewenst/noodzakelijk zijn;
- welke vormen waar aanwezig zijn;
- wat de kosten zijn in relatie tot de beschikbare middelen;
- welke vormen van gewenste deskundigheidsbevordering niet aanwezig zijn en derhalve dienen ontwikkeld te worden.

De financiering van allerlei nascholingsactiviteiten zal in enigerlei vorm nader geregeld moeten worden. Naast de inhoudelijke, organisatorische en financiële aspecten zal overeenstemming bereikt moeten worden over een verplicht karakter van nascholing.

Kwaliteitszorg.

Al het voorgaande is ook te zien vanuit het oogpunt van kwaliteitszorg. De tijd is aangebroken dat binnen het maatschappelijk werk kwaliteitseisen geformuleerd worden inzake de hulpverlening. Lange tijd is dit probleem onderbelicht geweest, niet in de laatste plaats omdat het vrij moeilijk is criteria te formuleren die voldoende handelingsvrijheid voor de beroepsbeoefenaar laten om niet in een keurslijf van een te beperkt aantal gedragsalternatieven geperst te worden. Sommigen houden het formuleren van kwaliteitscriteria zelfs voor onmogelijk.

Welhaast zeker zullen de kwaliteitscriteria in eerste aanleg overwegend van procedurele aard zijn (zoals bijvoorbeeld: is de cliënt accoord met het inwinnen/verstrekken van informatie over zijn persoon/situatie, alsmede met de inhoud, zijn relevante derden actief betrokken bij de hulpverlening, heeft de cliënt weet van allerlei feitelijke regelingen zoals intakeprocedures, klachtrecht?) Deze procedurele criteria zijn niet nieuw en worden in brede lagen van het maatschappelijk werk gepraktiseerd. Het is alleen zaak deze feitelijk gehanteerde gedragslijnen op te sporen en om te zetten in

kwaliteitscriteria waarop maatschappelijk werkers kunnen worden aangesproken.

Naast deze procedurele punten kan en moet gezocht worden naar een aantal inhoudelijke criteria (bijvoorbeeld: wat zijn gronden voor verwijzing naar andere disciplines?). Ook het inhoudelijke is geen onbekend terrein binnen het maatschappelijk werk, maar ook deze verworvenheden liggen te zeer verspreid en zijn niet of nauwelijks systematisch verzameld, laat staan dat er beroepsmatig formele overeenstemming over is bereikt.

Met deze punten wordt niet gedoeld op allerlei noviteiten, maar op het verzamelen en in kaart brengen van wellicht al jaren bestaande individuele en/of groepsnormen die feitelijk gehanteerd worden bij de zorgvuldige beroepsuitoefening. Er is veel meer kennis in dit verband dan men bij eerste oogopslag zou vermoeden. Ook hierbij zou een "kamer voor beroepsvraagstukken" uitstekende diensten kunnen bewijzen.

Tot slot zijn in de sfeer van kwaliteitszorg nog een tweetal punten relevant. Het kwaliteitsprobleem leeft niet alleen binnen de beroepsgroep zelf maar ook daarbuiten. Een voorbeeld hiervan is de motie van het Tweede Kamerlid Dr. G. Mik waarin de regering in overweging wordt gegeven een inspectie voor het maatschappelijk werk in het leven te roepen. Een mogelijke inspectie voor maatschappelijk werk is een ingewikkelde materie met veel haken en ogen. Toch zou het een goede zaak zijn als er een bepaalde vorm van een inspectie zou komen, die zich bezig zou kunnen houden met het toetsen van de kwaliteitsnormen binnen het maatschappelijk werk, zowel op instituutsniveau als op het niveau van de individuele beroepsbeoefenaar. Een dergelijke inspectie kan mede bevorderen dat aan een aantal eerder geformuleerde voorwaarden wordt voldaan. Deze voorwaarden betreffen een breed geaccepteerd beroepsprofiel, een goede beroepsopleiding, een goed functionerende beroepsorganisatie en welomschreven kwaliteitseisen.

Titelbescherming

De laatste lange termijnkwestie betreft de titelbescherming en de hiermee samenhangende actualisering van code- en tuchtrecht. Aan de totstandkoming van de projectgroep beroepsvraagstukken maatschappelijk werk ligt het streven naar titelbescherming ten

grondslag. In een co-productie van Joint en sectie maatschappelijk werk van de NOW is er naar gestreefd het beroep maatschappelijk werker wettelijk erkend en beschermd te krijgen. Al snel is duidelijk geworden dat titelbescherming niet het begin is, maar het slot van allerlei activiteiten die U in dit boekje beschreven vindt.

Titelbescherming dient derhalve op termijn in het oog gehouden te worden, waarbij de grondgedachte is, dat een dergelijke bescherming vanuit de gehele beroepsgroep de garantie inhoudt dat individuele beroepsbeoefenaren kwalitatief hoogwaardige arbeid leveren. In de kern is titelbescherming namelijk de bescherming van (potentiële) cliënten.

De projectgroep beroepsvraagstukken maatschappelijk werk verdient meer dan de gunst van de twijfel: het is de hoogste tijd om met elkaar die zaken te gaan regelen die noodzakelijk zijn voor een ware professie.

BIJLAGEN

1. Lijst van de 40 deelnemers aan het breed overleg over beroepsvraagstukken maatschappelijk werk d.d. 30 oktober 1985 te Utrecht.

NOW,

sectie maatschappelijk werk

L. van de Holst,
voorzitter sectie m.w.

A. Bobbink

J. van Amstel

E. Mathijssen

I. Alsem, inleider

op 30 oktober 1985

NOW,

functieverband gezondheidszorg

A.S. Feenstra

J. Kortenoever

NOW,

functieverband bedrijfs-

maatschappelijk werk

R.M.J. Voorthuis

A.E. Luksen

G.J. Mezenberg

NVAGG (RIAGG'S)

G. van Rossum

N. Jesserum

Wijn

R. Maliepaard

L. van de Sijs

G. de Koning

Fiom

S. Warmer

J. Bolhuis

Somma

(maatschappelijk werk
geestelijk gehandicapten)

L. Middelhoff

Divosa (GSD's)

J.A.P. van Overbeek

Centrale Raad

voor Gezinsverzorging

J.S. Frijda

Algemene Reclasserings Vereniging

H.J. Broersma

C. van den IJssel

Joint

Landelijke organisatie

maatschappelijk dienstverlening

J. Gillissen, voorzitter

breed overleg 30 oktober 1985

C. Glerum

J. Jol

P. Henskens

J. Dooremalen

T. Pols

B. Walpot,

inleider op 30 oktober 1985

I. van der Ham

Ministerie van WVC

T. van Oijen,
inleider op 30 oktober 1985
G. van Rienen
G. Ypma

Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen

W. Pop

Inspectie HBO

J. van den Berg,
inleider op 30 oktober 1985

Nationale Raad Maatschappelijk Welzijn

P. Bosman
B. van Dooren
J. Richaers

2. Samenstelling initiatiefgroep beroepsvraagstukken maatschappelijk werk

Van de NOW:

L. van de Holst
I. Alsem
A. Bobbink
J. van Amstel
T. van Beers

Van de Joint

B. Walpot
J. Dooremalen

3. Persoonlijke schatting van het aantal mensen, werkzaam als maatschappelijk werker met een HBO-maatschappelijk werk diploma.

Niet al deze mensen werken full-time.

Tussen haakjes staat het vermoedelijk aantal formatieplaatsen.

	Schatting per 1-1-'85	
AMW (opgave Joint)	2263	(1820)
AGGZ (opgave NVAGG)	850	(670)
CAD (eigen schatting)	400	
FIOM	122	(91)
Adviesbureau's ouders/jeugd (opgave WIJN)	190	(150)
Voogdij/gezinsvoogdij (opgave WIJN)	815	(650)
Kindertehuizen Justitie (opgave WIJN)	90	(70)
Reclassering (opgave Leger des Heils)	87	(77)
Reclassering (opgave ARV)	445	(338)
Reclassering (Algemene Dienst, huizen van bewaring)	120	
JAC/Release (eigen schatting)	50	
Zelfstandig gevestigd (schatting NOW)	40	
Bedrijfsmaatschappelijk werk (schatting NOW)	1500	
Intramurale gezondheidszorg (schatting NOW)	1500	
School maatschappelijk werk (schatting NOW)	650	
GSD's (eigen schatting)	1000	
Maatschappelijk werk geestelijk gehandicapten (opgave SOMMA)	550	(450)

Hiernaast werken er mensen met een HBO-maatschappelijk werk diploma in functies als leidinggevende, staffunctionaris, leidster voor de gezinsverzorging (2700), coördinator bejaardenwerk, begeleider van een SOS/THD, personeelschef etc.

4. Lijst van gebruikte afkortingen en literatuur.

VBBSPPO

Vereniging ter behartiging van de belangen van het sociaal pedagogisch onderwijs (Koepel van Sociale Academies).

SOMMA

Stichting landelijk samenwerkingsorgaan maatschappelijke dienstverlening voor geestelijke gehandicapten.

STC

Schaalvergroting, Taakverdeling en Concentratie in het HBO.

HBO

Hoger Beroeps Onderwijs

WIJN

Werkorgaan Integratie Jeugdbescherming Nederland

Literatuur bij hoofdstuk: Beroepsvraagstukken Maatschappelijk werk. (Walpot).

Wet van 10 januari 1985, houdende regeling van het hoger beroeps-onderwijs (HBO-wet) Staatsblad 80 1985.

Invoeringswet WHBO - Tweede Kamer vergadering jr. '84-'85 stuknr. 19051.

Eindrapport STC = STC-bericht no.33 van de HBO-raad 30-09-85. Reactie Ministers op Eindrapport STC = STC-bericht no. 35 24-10-85. HOAK-nota (Hoger Onderwijs, autonomie en kwaliteit, een andere besturingswijze) Tweede Kamer 1985 stuknr. 19253. Jol en Walpot - "Opleiden tot een ambacht" in Welzijnsmaandblad maart 1985.

Literatuur bij hoofdstuk: Het belang van beroepsprofilering voor de maatschappelijk werker (Alsem).

Holstvoogd - Maatschappelijk werk is meer (uitg. Samson '85).

Dr. L.F. Jens - Beroepsethiek en code van de maatschappelijk werker (uitg. van Loghum Slaterus).

NOW/NVMW - Code voor de maatschappelijk werker.

NOW - Maatschappelijk werk statuut, een voorstel.

Literatuur bij hoofdstuk: Wat speelt er bij het Ministerie van WVC rond welzijnsberoepen en opleidingen (v. Oijen).

Opleiding en nascholing van maatschappelijk werkers in het AMW (uitgave van de Joint te 's-Hertogenbosch).

Literatuur bij hoofdstuk: Het belang van een "consumentenorganisatie" (van den Berg).

Karl Ernst Hesser - "Fondsvorming en bevordering van de deskundigheid" in Handboek Maatschappelijk Werk (verschijnt begin 1986 bij Samson).

VBBSP0 - Algemeen Beroepsprofiel Maatschappelijk werk (december 1979).

Literatuur bij hoofdstuk: Hoe nu verder na 1985? (Dooremalen).

Een - te overwegen - inspectie voor het maatschappelijk werk (Joint-nota 1985).

NOW - Code, tuchtrecht, beroepsbescherming (congres-verslag 12 oktober 1984).

BIG - Voorontwerp wet op de Beroepen in de Individuele Gezondheidszorg (Staatsuitgeverij 1981).

Over de auteurs

Joop Gillissen: is directeur van een instelling voor maatschappelijke dienstverlening; heeft jarenlange ervaring als maatschappelijk werker, is oud-voorzitter van een functieverband van de beroepsvereniging NOW. Thans bestuurslid Joint.

Bastiaan Walpot: is stafmedewerker van de Joint vanaf 1973 en o.m. projectleider opleiding en nascholing; was jarenlang als bestuurslid verbonden aan een VO. Van beroep is hij maatschappelijk werker. Hij maakt deel uit van de commissie beroepskrachtenplanning van de Nationale Raad voor de Volksgezondheid.

Trijn van Oijen: is stafmedewerker beroepen en opleidingen in het Welzijnswerk bij het Ministerie van WVC.

Ineke Alsem: is maatschappelijk werker en verbonden aan de dienst maatschappelijk werk in het Academisch Medisch Centrum te Amsterdam. Zij is bestuurslid van de sectie maatschappelijk werk van de NOW, functieverband gezondheidszorg. Zij heeft zitting in de Kamer voor beroepsvraagstukken van de Nationale Raad voor de Volksgezondheid.

Jan van den Berg: is inspecteur HBO van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen.

John Dooremalen: is stafmedewerker van de Joint en werkt o.m. mee in het project opleiding en nascholing. Hij is maatschappelijk werker en psycholoog. Hij werkte 16 jaar als (leidinggevend) maatschappelijk werker bij de instelling AMW te Tilburg.

Deze uitgave is te bestellen door overmaking van f 10,- (incl. verzendkosten) op girorekening 290 43 86 t.n.v. Joint, Postbus 268, 5201 AG 's-Hertogenbosch, onder vermelding van notanummer 85.015.

